Ћуквіца

Југославена латінско српска			Славенска Руска і Славено-Српска							
1.	A	a	А	а	А	а	Ѕ И Ї І ІЙ ЇЙ ЫЙ Ѵ	зіело	s	з і
2.	B	b	Б	б	Б	б		іфке	ш	і
3.	C	c	Ц	ц	Ц	ц		і	і	і
4.	Č	č	Ч	ч	Ч	ч		іері	ы	і
5.	Ć	ć	Ћ	ћ	Ћ	ћ		іі	їи	іи
6.	D	d	Д	д	Д	д		іі	ый	іи
7.	Dž	dž	Џ	џ	Џ	џ		і	ій	і
8.	E	e	Е	е	Е	е		іфіца	ѵ	і в
9.	F	f	Ф	ф	Ф	ф		ук	ѳ	у
10.	G	g	Г	г	Г	г	ѹ	у	у	у
11.	Gj	gj	Ґ	ґ	Ґ	ґ	Ѹ Ѿ	от	ѿ	от
12.	H	h	Х	х	Х	х	Ш	ига	щ	ига
13.	I	i	І	і	І	і	Ъ	ъ	ъ	—
14.	J	j	Ј	ј	Ј	ј	Ѣ	іе	ѣ ю	іе
15.	K	k	К	к	К	к	Ѣ Э	іест	с	е, і іе,
16.	L	l	Л	л	Л	л	Э	„	з	—
17.	Lj	lj	Љ	љ	Љ	љ	Ю	іу	ю	іу
18.	M	m	М	м	М	м	Ѫ	іус	ѫ	іус
19.	N	n	Н	н	Н	н	Ѭ	о	ѩ	о
20.	Nj	nj	Њ	њ	Њ	њ	Ѯ	„	ѡ	„
21.	O	o	О	о	О	о	Ѧ	іа	я	іа
22.	P	p	П	п	П	п	Ѩ	„	га	„
23.	R	r	Р	р	Р	р	Ѫ	„	„	„
24.	S	s	С	с	С	с	Ѯ	кси	ѯ	кси
25.	Š	š	Ш	ш	Ш	ш	Ѱ	пси	ѱ	пси
26.	T	t	Т	т	Т	т	Ѳ	ѳ	ѳ	ѳ
27.	U	u	У	у	У	у	Ѵ	ѵ	ѵ	ѵ
28.	V	v	В	в	В	в	Ъ	ъ	„	ъ
29.	Z	z	З	з	З	з	Ь	ь	„	ь
30.	Ž	ž	Ж	ж	Ж	ж	Ѣ Ѣ Ю Ю Ѫ Ѫ	ѣ	„	ѣ
31.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ЛАЖНИ ЦАР

ШЋЕПАН МАЛИ

Историческо Збитије Осамнајестога Вијека.

ПЈЕСМОТВОРЈЕ

Његове Свијетлости

Петра Петровића Његоша,

Владике и Господара Црнегоре.

Народна Библиотека

Издао 1851. године

Андрија Стојковић у Трсту.

Непита се, ко се како крсти,
Но чија му крвца грије прси,
Чије л' га је задојило мл'јеко? —

Nepita se, ko se kako krsti,
No čija mu krvca grije prsi,
Čije l' ga je zadojilo ml'jeko? —

Печатња браће Жупана у Загребу 1851.

PG.
1412
P438 L
1851

Предговор.

Шћепан Мали био је лажа и скитница, али је знамениту епоху у Црној Гори и у околини учинио, именујући се Рускијем Царем. Његов живот још нико описао није, јербо се само у преданијама главна ствар садржава; а друге се ситнарије з дугијем временом губе. Докуменатах слабо се код нас налази, јербо по недостатку хартије често пута и листови светијех књига за фишеке су се употребљавали, с тога се и о Шћепану на Цетињу није нашло ништа, до ови листић од Игумна Мркојевића којега овдје fac-simile постављам.

Због важности догађајах, и због чудноватости Шћепанове, ја сам жељео штогод о њему написати, и доиста да случајем не пођох у Млетке у почетку 1847 године, не хтијах ништа вјернога о њему, своме роду објелоданити.

Али у Млетке када дођох потрудим се, и које како уљезем у огромну Архиву, бивше старе репуплике Млетачке.

Господин Томазео усрдно прискочи и би ми на руку; чувара од архиве, старога маркиза Солари, готово слободном и веселом горском

2035064

поезијом, и причањем замаћијам, те ми добри старац почне по мојој ћуди играти, пет, шест, ваљатијех писарчићах, три читаве недјеље по свима угловима од архиве копаше, и штогод се могло наћ о чудноватом Шћепану и о другијем стварима относећи се Југославенства све исписаше.

О Шћепану сам извјестија чиста сабрао из рапоратах Пасквала Цигоње, изванредног Провидура Которскога, која је достављао својој влади у Млетке. А Провидур их је добивао од својијех ухода са свију крајева.

Што се пак тиче порте Отманске каква је средства противу Шћепану употребљавала, то се види из рапоратах тадашњега посланика Млетачкога при порти отманској, Г. Јустинијани; и тадашњега вице-консула у Скадру Г. Дуодо. Да све ситнарије овдје ставим што су ова тројица писали дуго би било; али између истијех неке морам споменути, да се увјере читатељи да у дјелу своме, мојега собственога ништа није, што није основано на причању народном и на рапортима више речене тројице.

Оно што народ прича види се у историју Милутиновића, а оно што речена тројица пишу, оно се само у архиви могло наћи.

На примјер код њих стоји, како је Патријарх Пећски с њега пострадао, како му је Симо Цетињанин са својом дружином барјаке руске направљао и на дар шиљао, како су му Дубровчани различите посластице, различита вина, и богату портантину (носила) на дар по-

слали; тамо је Џаја папагао, сердар (граф) Бујовић; тамо је страдање Шћепаново код Арслановића у Херцеговини, подобно Мазепину; тамо су калуђери који у шишу (штану) писма из Русије доносе; тамо су по имену сви главари турски који се налазе у овоме дјелу, тамо је Патријарх Есперијус са својом намјером; тамо је Архимандрит Барски Дебеља, Србин душом и тијелом; тамо је по други пут војска послата од Порте године 1774, стотину тисућа војске под другим Беглербегом Румели-Валисом; да удари на Црнугору, но погибија Шћепанова све то развије, и задовољи охолост Турску. — Шта су још о овоме чудноватоме човјеку писали именујући га негдје Царем и негдје Императором, човјек се мора управо чудити, кад види какву им је маглу био угнао у тикву.

Ја сам ово дјело још 1847. године написао, а данас га на свијет дајем у Трсту на Спасов дан 1850.

Сачинитељ.

Л И Ц А.

Василије Јовановић Бркић, Патријарх Српски.
Владика Сава.
Теодосије Мркојевић Игуман.
Јован Аврамовић Бјелица Прото.
Андрија Ђурашковић, Поп.
Монах.
ШЋЕПАН МАЛИ, Лажни Петар трећи цар Русински.
Георги Кнез Долгоруков Генерал и Посланик царице Русинске Екатерине вторе.
Вукале, Сердар
Нико Мартиновић, „
Јово Петровић, „
Граф Бујовић, „ Боко-Которски.
Вуксан Милић, Војвода.
Драго Вукотић «
Беглербег Серашћер Румели-Валиси.
Осман-Паша, Везир Босански.
Караман-Паша Дукађински.
Шувајлија-Паша.
Мехмет-Паша.
Кади-Ашћер. (Врховни Бојнички Судија.)
Мула Хасан.
Иман Хусеин. (Свештеник Турски.)
Кадије.
Смајо Татарин.
Лазо Богдановић Његуш.
Бајо Гавриловић Четовођа Цуцки,
Пејо Мађар, Улак.
Стражар.
Војник.
Слијепац.
Папагао.
Пук.
Коло.

ШЋЕПАН МАЛИ.

Повјестно збитије, у пет дјествијах.

ДЈЕЈСТВИЈЕ ПРВО.

ЈАВЛЕНИЈЕ ПРВО.

(На Цетињу.)

(1767 године у априлу доводе главари и многи народ Шћепана с Мирца на Цетиње. Јово Глуходољанин пред њим носи знаме Руско. Перо Дрпа с прочима свира му у дипле; Бошко Томић и Марко Пјешивац пјевају из гласа.)

Сердар Вукале. (Пред народом наслонивши се на мач.)

Весели се праху Немањића,
Немањића и Гребљановића,
Јер ће ваше круне засијати
Како јарко сунце на истоку,
Знамена се ваша развијати
Над велике ваше развалине,
Потећи ће крваве ријеке
Од нечисте крви агарјанске,
Опрат' Србу љагу са образа;
Отворте се витешке гробнице,
Сама славо, само прибјежиште
По косову Српскијех јунаках,
Ево зоре на ваше брегове
Да нам општу обасја светињу
И аманет наше народности:
Сад пропојте високи Дечани
И љепа лавро Студенице,
Свети спомен из вјечне читуле

За слободу падшим' јунацима;
Здружите се громи и потреси,
Земљи Српској друго лице дајте;
Е нечистом ногом окаљата.

Теодосија Мркојевић.

Стан' Сердаре, лаковјеран ли си!
Прић' омјери, па ћеш искочити;
Ко посрне, мудроват' му бране,
Није шала што се урадило!
Извео се народ из свијести,
Узвијали Турци и Млечићи,
Облаче се са свакоје стране,
Узјарила браћа православна
Около нас на четири стране,
Док поможеш да се не одможе
Веће жалим бруке него муке,
Цар се каже, но ако узлаже?
Та несрећа чему ће прилицат'!

Сердар Вукале.

Чему ће прилицат'!
Ако ишта очи помагају
И ако је игђе ишта било,
Чисто знади, оче Игумане!
Цар је Руски данас на Цетињу.

Теодосија Мркојевић.

Цар . . . . . .
О несрећо! да те Бог убије,
Свагда си се на нас товарила!
Што је чему подобно и бива.

Почем тако ти познаде чисто
Цара главом у тога човјека ?

Сердар Вукале.

У разлог се мало, аманет ти,
Ја у вређи мачку не купујем ;
Ево има по године данах
Од како је дошла у Маине,
Сва је земља њему поврвјела
Са поклоном и са колачима,
Доходе му дари небројени :
Котор му је послао барјаке
Са крсташем орлом Русинскијем,
А Дубровник ситне посластице,
Посластице с цукром на товаре,
Розолију и ципарско вино
Да се храни, чим се подхранио;
Наш Патрика из Пећи питоме
Спремио му на поклон брњаша
Свога хата, како горску вилу,
Златну купу Силнога Душана —
Ока злата оку прима вина,
Царска купа да с њом цар напија.
Колико је нашега народа
Од црнога до синьега мора,
Свак га зове Царом и жељкује,
Ја сам њему посљедни пошао,
И видио што је и како је.

Теодосија Мркојевић.

Великога чуда те ми причаш,
И по томе држиш га за Цара!

То је хука глупога народа,
Ја ти за то цијан поиграт' не бих.

Сердар Вукаље.

Разуми ме и дај ми казати:
Кад пођосмо у петак за њега;
У нељељу окупи се пука
У Маине тушта непрегледна,
Изведи га ондје пред народом,
Па изнађи око десетине,
Те су били у Петровом граду
Са Владиком нашим Василијом.
Сви макоше душом и напретком
Да је Петар, и да га познају;
Не остави ни на то од муке
Већ ми брже у Манастир пошљи,
Донесоше лик Петра трећега,
Свој лик узе па поче плакати,
Свак заплака, и невоља бјеше —
Вићи слику а вићи прилику,
Како да си разреза јабуку,
Како што су двије капље воде,
Него немој оче лудовати
Ни кобити срећу и поштење
Цијелога нашега народа
Цар је вјерује, ал' како ти драго.

Теодосија Мркојевић.

Би се бруко када имаш с киме!
Што му друго име не дадосте,
Но вежете неслик с неприликом —
Грдну главу на труп нејакашни,

Да ли на нас неће посрнути!
Бил' Сердаре гадно виђет' било
Труп ђетински с дебељевом главом,
Главу бичју на труп од јунета?
Но отвори очи те погледај
Што би могло до послиј бити. —

Сердар Вукале.

Хвала Богу несрећна човјека!
На крај му се стат' не може нигда;
У њега су куке и завраке
И мудрине неке из дубине,
Што ни врагу на ум док' не може,
И он мисли у његовој глави
Да ми ништа слано не једемо:
Ма буд' ли сам ја игумне слијеп
Ка' толики свијет ослијепи?
Хајде, оче, молим ти се с капом,
Ти с очима тако бистријема
Да се ужа једнога држимо,
И за вођом једнијем идемо,
Јер су друге карте пропојале —

ЈАВЛЕНИЈЕ ДРУГО.

(Владика Сава дође међу народом)

Владика Сава.

Добро дошли, браћо Црногорци!
Свагда ми ће мило погледати,
Нагледат' се дивоте момаках,
Нагледат' се свијетла оружја,
Смије ви се небо под којим сте,

Смије ви се мјесто на кому сте,
А камо ли вас љубеће срце,
Па још срце вашега Владике,
Ал' ме добро чујте и вјерујте:
Рад бих био, зашто стећ' не могу,
За овацах мојих три хиљаде.
За мојијех стотину воловах,
Да вас данас на сакупу није,
Јер се бојим бруке и грдила.

Војвода Нико Мартиновић.

Рад' шта тако, драги Господаре!
Из ненада нас забуши листом?
Сакуп овај на зло не приличи,
Но на радост и на вјечну дику
Цијелога рода ришћанскога;
Наша земља су чим се дичила,
До слободом и до прибјежиштем?
Јербо нигђе спасенија нема
У свијету од тиранске ћуди
До у наше горе стијесњене
У њима се до сад утјецало,
И тиранству по носу давало,
Рад' шта Цару да је забрањено,
Па још нашем Цару православном?
Ја се томе дочудит' не могу!

Владика Сава.

То би била брука и грдило
И похула на јуначку дику,
Да икому уток забранимо,
Он је мога утећ' као многи;

Али што се лажом претовари
И узвија народ на све стране,
То ми неда мира ни лијека,
То на добро изисти не може,
Но на бруку и велику муку;
Цар је име велико, Војвода!
Цар без царства, куд ће већа брука!

ЈАВЛЕНИЈЕ ТРЕЋЕ.

(Изведоше међу народом Ника Ђурова, Марка Тановића, Вука Маркова и још њих десетак, који су с Владиком Василијом ходили у П. бургу и гледали Петра III-га да их чисто распитају јели он.)

Поп Андрија Ђурашковић.

Чујте добро, наша браћо драга!
Те сте скоро у Русију били
И гледали Цара Русинскога:
Кумимо вас од неба до земље,
Па у накрст земље и свијета!
Кажите нам бистро и лијепо,
Јели ово главом Цар Русински?

Сви из гласа.

Потежемо сви на нашу душу,
Да је ово главом Царе Петре.
Када бјесмо оно у Русију,
Сви смо једном сакупно отишли
Код његова двора́ великога,
И он главом испред свога двора
Шеташе се тамо и овамо,
Сав у срми и у чистом' злату,
Кратку пушку на руке носаше;

И Цар Петар ак' ово не буде,
Цијелом се хватамо народу;
У све наше главе и имуће,
Наше главе на огњу разнес'те
А имуће народу у пиће,
А сто му облик под Маине,
Дал' пијесте њега износили,
И вићели. очи вам испале!
Свеколико што је и како је?

Народ из једнога гласа.

Цар је, Цар је, чисто смо вићели,
Но главари цијела народа
Хајд'те к њему те га доведите,
Жели народ гледат' га очима,
Поздравит' га и поклонит' му се.

ЈАВЛЕНИЈЕ ЧЕТВРТО.

(Оду главари у собу к Шћепану и воде га међу народом, велика Фиска од радости, грмљаве пушаках, чудо се ради, начине му сједишу на сред поља те сједне. Владика Сава подалеко од њега сједне, главари око њега дубе, а народ сав у гомилу кругом стоји.)

Шћепан. (К народу.)

Поздрављам те витешки народе!
Права дико рода Славенскога,
Огледало борбе нечувене,
Пречишћена искро вјековима
Мученице и жертво слободе,
Прогнанице за част од тиранах.
Што уради исток са западом,
Какве страшне учини промјене,

Какве силе сатрије вријеме,
Плијенише народи Римљане,
Утопи се Грчка у баснама;
Какве мишце Осман испрелама,
Зјевајући да свијет прогута,
Болла, Куран утрије Славјане,
Братске крви просипју ријеке
Ко би икад мога' вјеровати,
Да народац један без приправе
Мож' остати и противу стати
Дивљој сили свих залах састави
Стамболскијех грубијех хаканах,
И отровној сили вјеровања!
Поздрављам те светињо Славенска!

(Целива земљу пред собом.)

У тебе је моје спасенње,
А у мене твоја срећа сјајна:
Све ћу оне испунит' објете,
Које ти је мој велики предак *)
Торжествено за труд обрекао,
Неће нигда благородна жертва
Без обилног плода останути
Поздрављам те, јуначки уточе!
Нека будеш и царским утоком,
Ах несрећна цара раскруњена!

(плаче и сав народ плаче)

Поп Андрија.

Господаре, цијо народ жели,
Ако милост твоја извољава,

*) Петар Велики.

Да му кажем твоја странствовања,
И рад' шта те с престола дигоше.

Шћепан.

Хоћаху ме оженит' латинком
Да с њом мрсим петке и сриједе,
А ја некћех никад ни до вијек
Своју чисту вјеру погазити;
Вољех царство земно изгубити,
Но небесно да изгубим Царство,
Тада мени круну одувеше,
Хоћаху ми и главу узети,
Ја побјези ноћу без обзира.
Знам за мене уточишта није:
Ко би смио примити ме неће,
Ко би хтио примит' ме не смије,
Хајде, смисли, баш у Црну Гору,
Која ми је срцу понајближе,
Примиће ме, а примити смију,
Те ја доћи срећно у Цариград
У једнога добра ришћанина,
Све му кажи што је и како је;
Он ме кровом у кућу намјести,
Док телали на свакоју страну
Заурлаше по клету Стамболу:
Цар је Руски негђе у сакрову
У нашему граду великоме,
Ко га Цару на поклон доведе,
Дава Султан благо небројено
Нек га носи, докле се надости
Ко л' га скрије, али куд протури,
Нове ћу му муке ударити,

Којих нема у каноп Османов.
Препаде се мој кукави газда,
Дрктећи ми почне говорити:
Да се можем мишом прометнути
Сакрио те не бих никојако
Од вражијега носа и претреса,
Да се можеш тицом прометнути
Не би тебе крила унијела,
Колике су куке и окуке,
Док би на пут прави излетио.
Препадох се да ћу погинути,
Јер су језни турци на Москове,
Но кад мрче газда ме позове
Те ми скупа дућану његовом',
Те он са мном у врећу памука
Замота ме и нареди красно,
Па сјутра дан пет стотинах врећах
Из Стамбола спреми пут Млетака,
Те на броду са мном у памуку
Из Стамбола у врећу побјегох,
А из вреће у Млетке изљегох
Те ја морем докле у Сплјет дођем,
Све за Гору Црну пропитујем.
Кад видјеше жбири и увода,
Што жељкујем и куд ми је срце,
Ишћерај ме у Херцеговину,
Те ја скитај тамо и овамо
Докле дођи у Арслановића,
Не питају, што сам ни от куд сам,
Но питају кога сам заната,
Јахач добар, друго незнам ништа,
Добро њемче, сјутра ћемо видјет',

Ако слажеш главом ћеш платити!
Сјутра дан ми коња изведоше,
Силна хата ка' горскога дива,
Не кована и не објахана,
Те халата Арслановић-Аге,
Скупило се педесет тураках
Да гледају ка' ћу погинути,
Ја појаши хата ка' сокола,
Понесе ме како вихор луди
Куд сам шћеде и куд првом скочи;
Дан и ноћ сам на коњу летио
Док од силе и умора прште.
Ја отолен пјешке у беспуће,
Дан четврти у Новоме сађем,
Из Новога дођем у Маине,
И ево ме, браћо, међу вама;
Са највише среће на свијету,
Са гордога Царскога престола
У несрећу најљућу упадох —
У скитање, срамотно страдање,
Презрела ме још'те срећа није
Кад сам доша' у своме народу,
За којим ми срце с усхићењем
У царскоме дому туцијаше,
Ах судбе се по вјетру окрећу!

Сав народ.

Благо нама, наше сунце сјајно!
Кад те срећа нама донијела;
Још'т нијесмо срећу изгубили,
Кад међу се Цара видијесмо
Наше крви, нашега језика,

За твој живот наше полажемо,
Твоја ријеч наш ће закон бити,
На наша ћеш дјела видијети,
Нашу љубав Русији посестрими,
Нашу љубав к твојој Царској глави,
Нашу љубав к твојој Царској кући.

ЈАВЛЕНИЈЕ ПЕТО.

(Доходи поклисар Гдна. Обрјескова, посланика Рус. у Цариграду, у дава Владици Сави писмо, Владика надмурен чита и каткат се пообјехне.)

Шћепан (зажагренога лица.)

От куд писмо, Господин Владико!
Какве ти је гласе донијело,
Те нити си сјетан ни весео?
Да се турци од мене не плаше,
Али да ме Руси не пањкају,
Да утока ни овђен не нађем?

(Владици Сави га је тобож мучно обличити, гдје је у кућу дошао.)

Владика Сава.

Да . . . . Да . . . . .

Шћепан.

Ја не знадем што је то дакање,
Но ја хоћу чисто и открито,
Да се збори преда мном и твори.

Теодосија Марковић. (Влад. Савн.)

Што се стидиш од те паралаже,
Гостепримство да не увриједиш?

Код безстидна и срамотна лица
Добродјетељ немаде цијене,
Дал' не видиш куда он кубури?
Званијем се лажним освештава,
Те првенство неко присвојава.

(Хука и велика бука от Шћепана и свега народа да прождру Марковића, али се којекако умире и народ иште да му се прочита писмо.)

Владика Сава (чита писмо.)

Освештени Господин Владико!
И остали врховни главари
Од народа храброг Црногорског!
Сверусинска Велика Царица
С душевном је скорбом разумјела,
Да се код вас јесте појавио
Самозванац, некакав лажави,
А под Петра трећега именом!
Свако знаде, ја мним и ви знате,
Да се Петар трећи преставио
Још тисућу и седме стотине
И шестдесет и друге године
У цвијету од живота свога
От тридесет и шест пуних љетах
И стотину тридест и пет данах,
Па ми дође висока наредба.
Да вам ову објавим истину.

Шћепан (хитно.)

Како ти се то писмо допада,
Господине и Владико свети?

Владика Сава.

Ђаволико веома, Шћепане!
У ружан си посао загазио.

Теодосија Маркојевић (Влад. Сави.)

Не чудим се ја једној будали,
У свашто ће она загазити,
Но се чудим нашим првенцима,
Главом будућ' једнога народа,
Још народа свим злам изложена,
За каквом су отишли памећу,
Какав их је вјетар узвијао!
Дал' невидиш чисто Црногорце,
Јер су злијем трагом обрнули,
Бадава су сви докази наши,
Јавне лаже његове бадава;
Ђаво им је очи засјенио,
Ђаво им је свијест полокао;
Неки кажу да су га познали,
Ђе се с пушком испред двора шета;
Када Цари с пушкама шетају?
З друге стране снови и гатања
По свој су се земљи разасули,
Предскажујућ' страшна собитија.

Владика Сава.

Ово није ништа до несреће
И грехови неки сустигнули,
Те је преврат доша' и овоме,
Ка' све Српско што се превратило!

Шћепан (народу.)

Чујете ли оно мудровање?
Они су се мене уплашили,
Јере ћу им узет' власт врховну,
Па кад им се власт узме врховна,
Предсказују страшну погибију
Гори Црној и њеној слободи.
Ко ће горе, вашу постојбину,
Стрмоглавце игда окренути,
Ка' причају ови духовници?
Ко их може игда окренути,
Док су такви момци ка' лавови?
(Показује руком на народ.)
Ко их игда може окренути,
Кад Османском гиганском напрегу
Пред горама овим крвавијем
Челикове споне попуцаше,
Када Осман опити добићем,
У најлућој својојзи пјаности,
Црну Гору с мора на Морачу
Сву прекрива својим лешинама
Ал' јој образ оцрнит' не мога?
Доходе им писма нечесова,
Те ме прате злобом и лажама;
Мало им је кривоклетницима,
Е ми круну моју одузеше
И све Царство моју ђедовину,
Но ме злоћом гоне по свијету,
Име Царско да мени одузму
Те ми служи жалостном утјехом
У плачноме моме странствовању
(јако плаче)

Чујте мене добро Црногорци!
Изнова сте мене зацарили
И дали ми Божју вјеру тврду,
Да ћете ме вјерно послужити,
А ја вама труде наградити;
Ви ме сада снова разцарите,
Ал' накаж'те и проженте грдно
Црну капу ода зла бјелегу,
Која лаже међу вама сије,
Јербо среће није у народу,
Којим капа руководи црна.

(Старешине и сав народ скоче као бијесни, и прожену Владику Саву, Теод. Мркојевића и њину дружину, којих у све није више од десетине било, брже боље потрче, узму Владици Сави седамдесет воловах, подијели их народ.)

Шћепан.

Слушао сам, вјерова нијесам,
Да Кастриот на пољу Задримском
Једним махом сабље и мишице
У околу храбре своје војске
Воловску је главу одсјекао,
А то чудо данас са очима
Ево видех на пољу Цетињском:
Марковићу Лазо с јатаганом
Одсјече је волу орећему
Једним махом ка' главу купуса,
Паде глава пред њим на пољану
А страном се одваља трупина.
Средства људе чине великима,
И Скендербег не би онај био,
Да га запад није подпирао.

(Шћепан поставља уредбе по Црној Гори, озида седам кулах на врхове од Ловћена за спомен седам великих бојевах Црногорских с турцима. — Просипље десет дукатах на друм (пут) крстачки да види смијели их ко украсти, јели му уредба јака, повраћа се окружен са свим главарима на Цетињу уз свираље дипалах и грмљаве пушкаах.)

Шћепан (у скупу међу главарима.)

Сад сам свету дужност испунио,
Кад бесмертне дигох споменике:
Седам Кулах на седам планинах,
Вјечни спомен за витешку дику!
Докле човјек по горама ступа,
Докле сунце свој пут не изгуби,
Дотоле се вијек протегнуо
Храбријема оним јунацима,
Којима сам дига споменике.
Сада мало могу одахнути,
Уредбу сам у земљу метнуо,
Знадем народ да ме уважава,
Просипа' сам на путу дукате,
Трећи дан се цијели наћоше;
Није стидно похвалит' се право:
Ја учиних што нико немога
От кад ове горе поникоше.

ЈАВЛЕНИЈЕ ШЕСТО.

(Долази Патријарх Пећски, Василије Јовановић Бркић спровођен од много народа, утекавши ноћу из постеље од тураках, који су били дошли да га одведу Караман-Паши Дукађинском, да га речени паша објеси или на колац удари због споразумјенија, које је видио с Шћепаном; Патријарх приступи смирено Шћепану, а овај сједи, прима га као Цар гордо не сусретавши га.)

Патријарх.

Благо мени и роду Српскоме!
Богом проста моја страданија!
Нити жалим стада ни престола,
Нити лавре грађу Немањића
Када Цара вију на Цетињу,
Над њим барјак, Царско знамениje!
(Шћепану се вија Царски барјак на кули.)
Имао сам рад' шта пострадати
И трпјети муке свакојаке,
То сам свагда у Бога просио,
Да му вију ја помазаника,
Жеља ми се данас испунила,
Сад ми жао није умријети
(плаче Патријарх од радости.)

(Чини му Шћепан руком знак да сједе, Патријарх сједа.)

Шћепан.

Захваљам ти, поштена старино!
За велико твоје усрдије.
Твоје жертве и твоје трудове
Бог и ја ћу знати наградити,
Такови су ријетки пастири,
Који ради собом и имућем

Притијечу на олтар народњи.
Глас је општи мени потврдио
Страданија твоја нечувена
На острву Ципру заточником,
Но нам от њих штогод пораскажи,
Да мучења спомен дијелимо,
Да ти души буде полакшије.

Патријарх.

Господаре наше сунце јарко!
Када зачух да си ти дошао
У нашему крају и народу,
Засјаше ми лавре Немањића,
У рај ми се претвори Расија,
Српска света земља Палестина,
Исто ми се срце обрадова
Ка' да Душан велики устаде,
Ка' да Србе позва на освету,
Ја ти пошљи онај колач мали,
Да имадох круну Немањића,
Шћах ти круну на дар отпремити.
То се зачу у равну Расију
Да ти спремих велике поклопе,
Царску купу и хата мојега,
Скочи грдни мучитељ Христјански,
Од Расије Паша Карамане,
Ухвати ме ноћу у Дечане
И свежи ми руке наопако,
И спреми ме турком свезанога,
Бацише ме Ципру на отоку;
Кад ми бјеле развезаше руке,
Сви ми нокти с руках попадаше.

Ту тавновах четири мјесеца,
Под подрумом и под мученијем,
Све сам дане у плач проводио
Молећи се небу милостноме,
Да ми душу узме из тијела,
Избави ме муке песијанске
Кад се мјесец напуни четврти
Пуштише ме из клетога ропства.
Како дођох у Патријаршију,
Још с вечера пођем у постељу;
Тек сан први бијах дохватио,
Док затрупа неко на вратима,
Кад али је момче од Христјанах
Утреса се као прут над водом:
Бјеж' за Бога пресвети Патрика!
Ноћас татар стиже из Стамбола
Поганоме паши Караману,
Да ти живот узме на мукама,
На конопу ал' на клетом коцу,
И сад ће те ухватити турци.
Ја побјези у чему се нађох,
Не одмах ни стотину кроках,
А Манастир опасаше турци,
Стаде писка јадне калуђере
И црковне проче служитеље,
Ништа не знам што се учинило,
Јесу ли их турци погубили
И бијелу цркву разурили.

(Плаче и сви наоколо плачу.)

ЈАВЛЕНИЈЕ СЕДМО.

Поп Андрија Ђурашковић.

Боже драги на свему ти хвала,
Какве власти дарова ђаволу!
Ма ако смо за грех праћедовски
Закривили да се измучимо,
Ма нијесмо да се истражимо;
Јер ако се листом истражимо
Ко ће ти се за гријех кајати,
Који паде на Српско кољено;
Ко ли ће ти уживат' милости
Кад се једном на Србе смилујеш?

Шћепан.

Лакше, попе, куд си загазио!
А ево си, опрости ми Боже!
Ка' да з Богом правду започео.

Поп Андрија.

Невоља је, драги Господаре!
Да изиде човјек из свијести
Што се чини на свакоју страну,
Ка' невиност страда от тиранства,
Како плаче правда пред неправдом.
Опростн ми, Боже свемогући!
Ка' да ни ти главу не обрћеш
Што се чини по земљи несрећној,
Ка' да ти је то најмања миса'
Кад неправду сатријети нећеш.

Шћепан.

Стани, попе, да, те разаберем:
У Бога је тренућ што и вијек,
У Бога је вијек што и тренућ;
Другчије се рачуна на небо
Но на земљу што ми рачунамо,
Божја дјела распитат' је трудно.
Дал' не читаш његову тајину
И у моју судбу нечувену?
Може бити да сам ја Мессија,
Доведени руком невидимом,
Да зла ова листом утаманим,
Да неправде разрушим олтаре,
Да подигнем и окруним правду,
Да саберем стадо разагнато.

(Патријарх устаје на ноге и чита »Слава въ вышнихъ Богу.«)

ЈАВЛЕНИЈЕ ОСМО.

(Доходи момче непознато и даје Шћепану писмо, Шћепан га дава попу Андрији да га прочита, каже поп на писму неима подписа и хоће ли на глас читати, Шћепан даје знак да чита.)

Поп Андрија (чита писмо.)

Вашем Царском Величаству поклон!
Безимењак ово вама пише,
Безимењак ама Србин прави,
Бес преваре нек ти је на знање:
Страшна ти се скувала попара,
Млетке су је добро осолиле,
А Цариград боље опаприо,
Што је турске силе у Европу

Ето ти је листом у сватове,
Чврсти кости за опаке гости;
Ја се бојим, и жив сам умрьо,
Да ђавоља сила не надвлада,
Да слободе искру не угаси
Спрам које се из ропства крстимо;
Ја све ово по чистини знадем,
Вражју мрежу пред очима имам,
Од мора се мало што плашите,
Обичај је стари Венеције
Да све маха пред Стамболом репом,
Ал' што ће му ту помоћи Дужде!
Ко ће слабе извест' талијанце
На литице Ваше непрегледне,
Које су се свуда накапиле
По границе Дужда Млетачкога,
На којим се излежу орлови,
С којим вјечно ратују громови;
Нови, Царе, био нами срећан!
Ево згоде а ево прилике
Да покажеш цијелу свијету
Како ће ти круна пристојати!

Поп Андрија.

Бог да прости, чуднога Србина!
Крупно пише, ништа не замеће,
Но истину у очи говори.
Управ сада треба показати
Како ће ти Круна пристојати
Пази добро, из главе невади,
От каква си рода великога,
Свак је рођен да по једном умре,

Част и брука живе до вијека,
Без муке је јунаковат' лако,
Ма под круном од олова тешко.

(Шћепан надмурен и објешених брках, пита књигоношу ко му је дао ову књигу. Књигоноша му на тајно каже да му оно пише Архимандрит Барски Дебеља, којега је Мехмет Паша Скадарски спремио с писмама к провидуру Которскоме да главе како ће ударити на Црну Гору.)

Шћепан (к Патријарху.)

Светјејши оче Патријарше!
Ти познајеш турке у Европи,
Колико је силе у турчина,
И јесу ли ваљасти јунаци?
Бисмо ли се могли одржати?

Патријарх.

Господаре незнам ти казати,
Нигда роба за моћ тиранина
Немој питат' да се не превариш;
У ропству сам рођен и пораста',
Страх је турски крв моју смрзао,
Ја немогу већ никад имати,
Поњатија о томе правога,
Но се мучи како те Бог учи
Са помоћу Бож'ом и светијех,
Са чистијем постом и молитвом
Бог ће дати да се одбраните.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДЕВЕТО.

(Доходе турчин Перовић, Вујадин Кривокапић, Бајо Гавриловић и Пејо Пешикан и доводе два татарина турска свезана пред Шћепаном.)

Шћепан.

Добро дошле Цуцке четовође!
Доста ми се главах нанесосте
Па и робје доводит' почесте.
От куда је то двоје туради
Те сте ми их на дару довели?

Бајо Гавриловић.

Јад их знао у њихову главу!
Западосмо у дно Суторине
Кад ево их право пут Новога
Нагазише те их похватасмо,
А један ни у Нови утече,
Јер имаше коња пребијесна.
Ја бих река', ере су татари,
Рад' шта има некакијех књигах
Три највише у њих руковети,
И ево их те их разгледајте.

(Дава Шћепану писма.)

Колико смо јада видијели
Питајућ' их путом цијелијем,
Да нам кажу што су и од куд су,
И никад им, пасијем вјерама!
Измамити ријеч не могасмо,
Но гледајте што у писма пише
А њих ћемо сада распитати,

Ако ишта слажу погибоше;
Оба ћу их удрит' иза врата!

(Сила се народа сабрало, Шћепан гледа писма као да умије читати, а Бајо извади го мач више онога старијега татарина и почне га питати, свак се из љубопиства ућутао и гледају што хоће да буде з Бајом и с татарином.)

Бајо Гавриловић.

Кажуј право, грдна потурице!
От куда си и куд си ходио,
Јер ти није, видиш, размицања,
Но ти глава сад о концу виси,
Ако слажеш конац се прекиде;
Казал' право, вјерују јемца Бога,
Прође моје не сјете се твоја,
Здраво ћу те кући отправити
Под оружјем, капе накривљене.

Смајо (татарин.)

Ја сам родом из Херцеговине,
Из тврдога Стоца на Брегави,
Татарин сам Везира Азама,
У његове пребивам сараје
Управ главом у високу порту.
Цар отправи до три капиције
И са њима тридест чоходарах,
И тридесет лакијех татарах,
Понесосмо три Царска фермана
На рукама два царска Везира,
Босанскоме и Румелинскоме,
И Мехмеду Паши Скадарскоме,
Да подигну војску свуколику,
Да на вашу удре Гору Црну,

Да ухвате Цара Московскога,
Те добјежа међу Црногорце,
Да му девлет и кувлет сатару,
Те подига ђе му мјеста није
Против Божје и Цареве воље,
Ја сам доша с Мехмет-Капицијом,
Те предасмо Царева фермана
Осман-Паши Босанском везиру;
Отправи ме везир от Травника,
Да понесем писма у Котору,
Која пише Млетачки Баило
Из Стамбола Дужду Млетачкоме,
Суђено ми не би здраво проћи,
Но ме ево уловише жива.

Бајо Гавриловић.

Причај, Смајо, аманет' ти Божи!
Свашта право, једнако ти бива,
Знати ћемо брзо свакојако.

Смајо.

Хоћу, Бајо, тако ми пророка!
И висока мечита Алакса!
Та на свету Киблу не пљунуо!
Што ћу крити, што је пред вратима:
Кренули смо из Стамбола града,
Тек прођосмо широку Једрену,
С ове стране широке Једрене
Свуд бијаху развити барјаци,
За њима се дизаху војници,
Углава је да приспије војска
Сваколика на ваше границе

О госпођи малој, те зовете.
Беглербег ће Румелински доћи
Баш са Пашом от Скадра бијела
И силнијем Пашом Караманом,
Сви ће доћи и довести војску
У пространу Зету до Мораче,
А Босански везир Осман-Паша
И са њиме Паша шувајлија
У петак ће на Гацко панути,
Па отолен с војском силовитом
У Нишићско поље навалити,
Удриће вам са свакоје стране.
И слушај ме Бајо побратиме!
Да оживе све ваше дубраве,
Сви гвоздене да имате зубе,
Сви у челик да се окренете,
Не би могли ништа урадити
Какве су се јохнуле мрчаве;
Но договор мудриј начините,
Учините погодбу с турцима,
Јер ће вам се утријет' кољено.

(Смије се народ.)

Бајо Гавриловић.

Побратиме, по турски лудујеш!
То је вама у траг остануло.
Не брижи се нама, ако Бог да,
Ми смо вјешти турскијем гостима,
Што их више к нама на част дође,
Гостимо их свагда поштеније,
Са вишим их справимо колачем,

И сад ћемо, побре, ако Бог да,
Памти добро хоћу ли лагати.

(Дају оружје Смаји татарину и пуштише га на слободу те оде кући.)

Шћепан (у себи.)

Е могах ли без ове погрде,
Дивно ли ми враг полока свијест!
Куда ми се ђеде памет празна
Да се кажем Царом Русинскијем!
Јели ђаво још'т икад човјека
У овакву бруку затрпљао!
Што ђавола кривим и биједим,
Ја сам кривац Богу и народу.
Просто свашто, ево сијасета
Сад ако се народ освијести,
И погледа бистријем очима
Какве лажи ис прста испосах,
Какве бједе павукох на њега,
Немари ме врћи под гомилом.
Што ће мудрост, кад јој врјеме није,
Имало се кад мудроват' прије!
Држ' се лаже, старе узданице,
Држ' овако како си почео,
Нека буде свашто на свијету,
Биће жњетва боља од посјева,
Од искона и пантивијека
Сва причања не могу слагати
Народ овај мора вјеран бити,
За храброст му не треба питати.

Шћепан (народу.)

Да ево их не треба двоити,
Злобне душе на пакост су спремне,
Турци спремни на зло Црногорско,
Зна се зашто кад десе прилику,
А сада је виша него игда.
Клета завист душевна је куга,
Без крви се трудно она гаси,
Хајд' и врагу разлог да нађемо,
Пас и мачка, турчин с црногорцем
Не мире се до суђена данка.
Ова вражда ниче на Косову,
Неправда је турска посијала,
Црногорска смјелост распалила,
Проста била сатанину роду
Ђуд опака под црном хаљином,
Ал' Млечићи, црн им образ био!
Што у вражјем колу поиграше,
Ће су клетве, светиња Христјанска,
Те везаше с вама од искона,
Да су вјечни ваши пријатељи!
Ће је крвца ваша проливена,
Те у помоћ њину проливасте
За слободу рода Христјанскога!
Ће је оно пријатељство старо.
Те с прађедом мојим утврдиште
Алексијом Михаиловићем! *)

*) Виђи посланичество Алберта Вимина од стране Венецијанске Двору Рускоме, тако исто и Грамату Алексије Михаиловића Рускога цара Фрању Молину Дужду Млетачкому писано из Смоленска 7164 године миробитија 23-га дана Новембра мјесеца.

Како ли се љуто потхваћаше
Фрањо Молин Дужде од Млетаках,
Да ће остат' Млетке са Русијом
Докле трају прави пријатељи,
Погазише данас пријатељство!
Гади ми се, и невоља ми је,
Кад погледам својијем очима
Што Дуодо, Јустинијан пишу, *)
Та ово су покрштени турци,
Гадно дишу, још гадније пишу.

ЈАВЉЕНИЈЕ ДЕСЕТО.

Војвода Вуксан (Милић Шћепану.)

Ја бих сада све то мудровање
Из дубине што је да се баци,
Да радимо без шта не можемо,
Нанишимо књиге на све стране
У све наше двадесет племенах;
Ко се није нагна на Цетињу,
Нек устаје на ноге лагане,
Нека момци нареде оружје,
Барјактари развију барјаке,
Нека свако креће на границу
Ка Острогу и ка Једношима
И к зелену Виру Црмничкоме,
Нека свако стоји на опрезу,
Јер небојшу свагда вук изије.

(Спремају писма и посланике у сва племена да свако устаје и иде на речена мјеста)

---

*) Први вице-конусо у Скадру, а други Посланик Венецијански у Цариграду.

Војвода Вуксан.

Како мислиш ти сад о Шћепане,
Ол' предводит' у бој Црногорце?

Шћепан.

Управља' бих војском уређеном,
Али горском управљат' не знадем,
Која нема топа ни коњиках,
Ни познаје уредну команду.

Војвода Вуксан.

Ако мислиш на томе гледати,
То се у нас доживљети неће,
Томе хоће велика прћија,
Па и да је свашта што требује,
Тога горе трпјети не могу;
Да смо шћели ми на то чекати,
Пушке у бој мрчили не бисмо.

(Загрмјеше топови на све десет градовах турскијех около Црне Горе по стотина у једном, разјечаше се и устресоше горе Црногорске, знак да војска турска иде једнако, гране не престају. Одвоји се двије стотине момчади Црногорске у два кола, и почеше пјевати сав народ около њих стаде и слуша их.)

Прво Коло.

Нек громови турски оре,
Нек се горе с њима боре,
Нека вражи прсне пака,
И прекрије свијет мрака,
Што је било, то ће бити —
Црногорац побједнти.

Друго Коло.

Нека Осман злобом дише
Нека га је трипут више,
Кад је код нас слога света
Охолост ће пасти клета;
Што је било, то ће бити —
Црногорац побједнти.

Прво Коло.

Нек се множтвом турчин хвали,
Нека цијо свијет жари,
Ће мишице упру наше,
Легу у прах турске баше;
Што је било, то ће бити —
Црногорац побједити.

Друго Коло.

Нек се Стамбол, Млетке вежу;
Мустафине орде слежу,
Кад слободе потрес чују,
Тад ће знати што вјерују;
Што је било, то ће бити —
Црногорац побједити.

Прво Коло.

Што се турчин дига холи,
Када криво Бога моли,
Кад слободу свету ружи,
А тиранству слепом служи?
Што је било то ће бити —
Црногорац побједити.

Друго Коло.

Када сину наши мачи,
Разлеђ' ће се турском плачи,
Гостит' ће се гавранови
Турским месом и вукови;
Што је било, то ће бити —
Црногорац побједити.

Прво Коло.

Ко ће узет' наше славе,
Док су наше здраво главе?
Нико други, ни Бог неће
Кад слобода наша креће;
Што је било, то ће бити —
Црногорац побједити.

Друго Коло.

Слобода је име дивно,
За њом људско срце кивно,
Ко с њом умре с њом се роди,
Нашем Богу тај угоди;
Што је било, то ће бити —
Црногорац побједити.

Прво Коло.

Хајд'мо у бој сви појући,
Старе наше спомињући,
Кад је Бож'ја воља с нама
А сила нам у мишцама;
Што је било; то ће бити —
Црногорац побједити.

Друго Коло.

Прса наша набречаше,
А мишице узиграше,
Не даду нам више стати,
У бој треба похитати,
Што је било то ће бити —
Црногорац побједити.

(Одоше сви на речена мјеста да дочекају турке, а Шћепан се сакрије негђе у крај.)

ДЈЕСТВИЈЕ ДРУГО.

ЈАВЛЕНИЈЕ ПРВО.

(На Чево.)

(Под шатором Беглербега Румеливалиса, Црногорцима нестаде Фишека, шаљу три посланика турцима у околу на Чево да ако би како хитрином вратили турке натраг, а посланици су поимену Игуман Теодосија Мркојевић, Прото Јован Аврамовић бјелица и Лазар Богдановић Његуш, Игуман јаше Брђаша Шћепанова. Срета их Паша Шувајлија и уводи под Сераскјеровим шатором.)

Теодосија Мркојевић (умиљато.)

Добро јутро у господски шатор!
Како си нам и јеси ли здраво
Господине и господичићу?

(Паша је Шувајлија толмач, даје знак посланицима да приступе руци Беглербеговој, они неће. Беглербег намрштен залијек им даје знак поздрава главом. Посједаше посланици без питања, а Бегови и Паше сви дубе, само што сједи уз Сераскјера Осман-Паша Везир Босански.)

Теодосија Мркојевић (прочим Беговима и Пашама.)

Како сте нам остала господо
У цвијету царства најјачега?

(Турци стоје како смрзнути нико ни у нос.)

Беглербег (важно.)

Ејби старци, што тражите овде?
Каква је вас нужда донијела?

Јел' изговор лажне покорности?
Добро знадем ваше покорности.

Теодосија Мркојевић.

Није чудо, Царска десна руко!
Да смо к теби и поприје дошли;
Ево има пет нећељах данах
Од кад си нам на праг кућњи пао,
А све лажа и клето паћкање
У тебе нас јесте омразило;
Давно бисмо тебе поздравили,
Ал' несмјесмо, срамота је крити
Пред твојом се силом земља тресе
Акамо ли шака горштаках,
Ја мним нам се ругати нећете.

Беглербег (осмјехнувши се.)

А ће вам је ваш Цар, причајте ми,
Којега сте скоро зацарили,
Треба да знам ће се он налази.

Теодосија Мркојевић.

Нејма Цара до једнога Цара
Бог на небу а он је на земљи;
А то није до једна будала,
Па свјетина луда захучала,
Те га ружи и проз уста плаче.

Беглербег.

Ја не питам што је ни од куд је,
Него питам ће се сад налази,
Хоћу да знам крили ал' не крили.

Теодосија Мркојевић.

Враг ће знати ђе се он налази!
Кад је твоја сила наринула
Сакрио се ка' ћук у плотину,
Незнамо му смрти ни живота.

(Беглербег даде знак руком те изиду сви турци испод шатора, само остане Везир Босански, Караман-Паша и Паша Шувајлија.)

Беглербег.

Све ми сада по чисто причајте,
Што сте дошли и рад' шта сте дошли,
Не хоће се мени дангубити.

Теодосија Мркојевић.

Ми желимо прије свега знати,
Смијемо ли говорит' слободно,
Јер висимо ногама у гробу,
Ма се смрти једнако бојимо:
Смрт је грка старцу ка' ђетету

Беглербег.

Кунем ви се клетвом најстрашнијом:
Главом мојом и брадом Царевом!
Све слободно зборити можете,
Како да сте међу Црногорце,
Не бојте се глави ни животу,
Да пророка нашег опсујете,
Ал' Мустафу његова посинка.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДРУГО.

Паша Шувајлија (посланицима.)

Божја вјера, тврђа от камена
На свој врат сам вас овдје довео,
И с вама сам вјеру ухватио,
Божју вјеру до сјутра до подне
Да крвава боја не чинимо,
Бој ће престат', глави се не бојте,
Докле моја скочи са раменах.,
Здраво ћу вас натраг препратити,
Но зборите што вам срце жуди.

Прото Аврамовић.

Ми смо дошли с општег договора
Сераскјеру от турске ордије,
Виђети га и поздравити га,
И рећи му двије три ријечи.

Осман-Паша.

Добро сте се попе потежили
И добар сте колач донијели
Кад су само двије три ријечи,
Добро сте се договорит' могли
Да нам и тај колач отправите,
Хајде причај што ће и то бити,
Да видимо и то чудо што је.

Прото Аврамовић.

С договором војска Црногорска
Нас отправи у вашем околу

И осталој његовој дружини,
И ове вам изрећи ријечи:
Да оте јачи, да сте надјачали,
Сваколика војска Црногорска
Припознаје Мустафу Султана
Најјачијем царем у свијету,
Црногорска уста још никада
Од Косова ово не рекоше,
Него данас јавно изрекосмо
Како ово на глас изустимо,
Да вратите војску свуколику
С Чева равна и с зелена Вира,
Ако л' војску одмах не вратисте,
Ни смо били, ни што говорили,
Чинићемо погодбу с оружјем,
Куд претегне нек ради што може.

(Смију се турци.)

Осман-Паша.

Чудна посла што сте оправили!
Ја сам чисто знао и мислио
То ће бити али нешто такво,
И са тијем ви сте намислили,
И у вашу памет окројили,
Да вратите једну силну војску
Сто и двадест хиљада тураках,
Да не сврши што је наумила,
И са тијем ви сте намислили
Заслијепит' очи Сераскјеру
И свијема нама другијема,
Смијешнога посла и мишљења!

Прото Аврамовић.

На што мислиш Босански Везире!
Зар се теби овде мало чини?
Знади поклон овај од кога је:
Од онога те се клањат' незна,
Праћед ти га није чуо нигда,
Ни ће ти га чути праунуче,
Најсрећни си од свијех тураках,
Ако знадеш ово разумјети.

ЈАВЛЕНИЈЕ ТРЕЋЕ.

Беглербег.

Чуд' ли мисле за мир Црногорци,
Рад шта к мени спремили нијесу
Двадест тридест својијех главарах,
О свачему да поговоримо,
Да свачему начин учинимо?
Тад бих војску натраг повратио,
Учинио све што би жућели,
Тад би ствари на опослом пошле.

Лазо Богдановић.

Све једнако честити Везиру!
Мислили су наши Црногорци
Да је доста и у нас тројицу,
Како да су тридест отправили.

Беглербег.

Црногорче, не бива једнако
Када није оно што ја мишљах.
Хајде пођи међу Црногорце,

И доведи мене под шатором
Поглавицах што највише можеш,
Ако шћедну, стотину пунану,
А задај им Божју вјеру тврду,
Да се ништа не боје животу,
На рату се на миру растали,
Једнако их мислим даровати,
Дароват' им црвене бињише
Од вр главе до зелене траве.

Лазо Богдановић.

Хоћу поћи, а бојим се љуто,
Јер се неће наканити доћи,
Ни овлико крви прегазити.

Теодосија Мркојевић.

Што лудујеш без преше, Лазаре!
А довести ни ромице нећеш.

Беглербег.

Рад' шта довест' ни ромице неће?
Ти си нешто губав, калуђере!
Те не желим гасит', но жарити.

Теодосија Мркојевић.

Сачувај ме Боже губавила!
Ал' срамотна каква дволичија!
Што бих жега', кад желим гасити;
Но се бојим лаже ка' ђавола
Особено пред таквим људима,
Те истину како главу љубе.

Беглербег.

Какве лаже, што говориш, болан!
О лажи се овде не снијева,

Теодосија Мркојевић.

Такве лаже, честити Везире!
Позваћемо на договор к нама
Поглаваре војске Црногорске,
Сви ће нам се томе подругати,
Доћ' ни један ни за везу неће,
Куд ће горе лаже од оваке?

Беглербег.

Рад шта не би на договор дошли,
А кад им се турска вјера дава,
Да ће здраво и доћи и поћи?

Теодосија Мркојевић.

Тисућу им задавали вјерах
Фајде није, доћ' никако неће.

Беглербег.

Де ми кажи, рад' шта доћи неће,
Што све једну ријеч поговараш?

Теодосија Мркојевић.

Јер разлоге цијеле имају
Да нипошто овамо не дођу:
Најпрви је, што ти хоће они
Када с нама све свршити можеш?
Па је други, те разлог најјачи,

Сјећају се станка на Ситницу
И срамотна посла Ћупрелића
Да би с свега што ти причам дошли,
Доћи им је зазор и срамота,
С овога ти никад доћи неће.

Беглербег (кашљући се.)

Што спомињеш поса' Ћупрелића!
За онда се, онда пословало;
То не ваља данас пословати
То не ваља више спомињати,
Срамота је прошла срамотњаком,
А о томе нико и не сања,
Осим тебе и друга твојега.
Рад' шта они не би смјели доћи,
Кад им давам вјеру најчистију?
А прије ће сунце помрчати
Но се ова вјера окаљати,
Кад им давам за јемца пророка,
Који рају предаде турцима
На аманет ка' осталу стоку!
Знади добро стари калуђере!
Непомажу све куке за муке,
Не враћам се силновитом војском,
Да бих знао ће ћу погинути,
Док невидим мојијем очима
Лажицара тога проклетога.

ЈАВЛЕНИЈЕ ЧЕТВРТО.

(Одоше на ручак Сераскјер и Везир Босански заједно, а посланици са Шувајлијом и Караман-Пашом под њин шатор на ручак. Ручају не зборе ништа, два кадије Бошњака пољу уз тамбуре.)

Први Кадија.

Благо теби, Амзо барјактаре!
Кад си први барјак развијао
За пророка и за куран његов,
На поштење кад изгуби главу,
Сад си први рицал уз пророка.

Други Кадија.

Бе аферим, Амру Сераскјере!
Сераскјере Султана Омара,
Кад запали влашку дангубицу, *)
И начини курану калдрму.

Први Кадија.

Сулемане, Орканови сине!
Красна дара којим нас обдари,
Кад нам даде кључа од Европе,
Шта још чуда нћаше порадити,
Да млад нама с хата не полеће,
Те у колу играш с хуријама.

Други Кадија.

О Мурате, јаничарска мајко!
Под тобом се баше излегоше,

*) Александриску библиотеку.

Ти сатрије под коњска копита
Душманина дину најжешћега,
Главом плати од невјерне руке,
Од невјерне руке Обилића,
Не родила кавурка таквога!

Први Кадија.

Тамерлане, душа ти проклета!
Што угаси пророкову мућу, *)
И наслади срце кавурима!

Други Кадија.

Ај дељијо, Мусо челебијо!
Многе л' шћаше оцрнит' влахиње,
Да нам мало више ноживова.

Први Кадија.

Мухамеде, свечев имењаче!
Сједи свецу уз десно колено,
А остави нама Бајумеза,
Којим Стамбол велики потурчи,
Падина си и Цар над царима
Кад ти једре по суху ћемије,
Кад тутуном окади Софију;
Ти ћеш живјет' док турчина траје,
Привићат' се влашкој гаталици
До посљедњег дана кијамета,
Дао си им јаде не избројне,
И угнао воду у ушима.

*) То јест. што погуби Сулимана Бајазета.

Други Кадија.

Окануми, *) највиши Султане!
Дивно ли те бјеше погледати
Кад се турски Мађарском шеташе,
Кад откиде лаву мачју главу, **)
И уврста влахе под Мохачем;
Ал' згријеши дину наопако,
Јер поквари трагу Османову,
Те ти удри недаћ' у харему
С Роксолане куга на Султане.

ЈАВЛЕНИЈЕ ПЕТО.

(Паша Шувајлија каже Кадијама да не пјевају. Кадије одма одлазе.)

Караман Паша (Лази Богдановићу.)

А ђе ви је, кнеже, сад Патрика?
Крије ли се и он са тим царем,
Ал' је на глас међу Црногорце?

Лазо Богдановић.

Не крије се, а што би се крио,
Него сједи у Манастир један,
Те се моли Богу по закону.
Збиља, Пашо, што се огријеши,
Те проћера главу од закона
И остави стадо без пастира
А толике опусти храмове?
У Бога ће ово доплакати!

*) Сулиман законодатељ.
**) Лудовику изроду, краљу Мађарскому.

А што ти је он старац сметао,
Зла ни муси не жели никаква.

Караман-Паша.

Баш сте кнеже, и ви чудновати!
Зла не жели то се вама чини.
Кад глас пуче у наше крајеве
Да Цар дође међу Црногорце,
У народу поче нешто плести,
И сањати што бити не може;
Одмаха га ја к себи позови,
И кажи му да се тога прође,
Да не тражи Цара мимо Цара,
Да се прође сваких договорах,
Досим са мном Царевим већилом,
Нехће ово разумјет' Патрика,
Но све више почни лудовати,
Док најпосље отпреми колаче
Лажицару на поље Цетиње.
Свако воли себе но другога,
Ја ти одмах ухвати Патрику,
И спреми га Цару у Стамболу,
Цар га баци на некакву аду,
Падни раја плачем око мене,
Досади ми јутром и вечером,
Те ја спреми честиту Девлету,
И Девлет ми поврати Патрику;
Мишљах чисто мојега ми дина!
Е Патрика памет научио,
Кад Патрика луђи но је био:
Свијем путом идућ' од Стамбола
Којекакве лакрдије причај,

Све о томе Цару лажавоме,
Кад разумјех што је и како је,
Да ми старац срећно не умаче,
Право, кнеже, хоћах га подићи
Да са коца гледа пут Цетиња.

Лазо Богдановић.

Зли су турци, Пашо, без лијека,
Куку томе, од кога сте јачи,
Њему дана не свиће бијела,
Но сте гори од куге свакоје!

Караман-Паша.

Није, кнеже, тако ми курана!
Но Патрика велика будала,
Види дивно, вијет не умије,
Ће га држим рукама за браду,
Види голу сабљу пред очима,
Живјет' му је док је мене драго,
И опета ћетински лудује;
Па да види инакве прилике,
Не би чуда великога било,
Но порад' шта са собом преврну,
Свак ће му се чудит' и ругати.

ЈАВЛЕНИЈЕ ШЕСТО.

(Долази Кафаз од Сераскјера и позива их да к њему иду, одоше оба Паше и посланици, код Сераскјера нико није до везир Босански.)

Беглербег.

Јесте ли се мало разабрали?
Ја сам каза', што мени требује,

И без ита се повратити нећу
Ни за једно благо на свијету.

Теодосија Мркојевић.

Чеса није, ни Цар јест' не може;
Чеса није, може ли се дати?
Даде ли га ико од вијека?
Хоће ли га дати до вијека?

Беглербег.

Може сила када добро стекне
Учинити да плаче сушина.

Теодосија Мркојевић.

То је прича народња о Марку,
Али ко би томе вјеровао?

Беглербег.

Слаб вјероват' то не може никад,
Него силан то вјерује чисто,
Пред силом се свашто лако мрви.

Теодосија Мркојевић.

Божја сила свашто смрвит' може,
И добити оно чеса нејма;
А људске су доста силе слабе
У незнању пробити путове,
За изнаћи оно чеса није.

Беглербег.

Калуђере, то ми напомињеш
Да' лажицар међу вама није,

Није мене лако преварити:
Међу вам је, и наћи га хоћу
Да ћу стати овдје три године;
Све ако ће горе Црногорске
Три пут веће пораст' небесима,
Сакрити га мојој сили неће;
Сва ако ће ова силна војска
У ваше се горе укопати,
Три пута ће друга виша доћи
У походе томе вашем Цару;
Велика је воља Султанова,
Што Бог хоће оно Султан хоће,
Што ли хоће и намисли Султан
Оно свијет и на силу хоће.

Теодосија Мркојевић.

Па да вам се тај човјек и даде,
Какву бисте срећу задобили?

Беглербег.

Ко ме смије о томе питати?
Но ја хоћу да ми се предаде.

Теодосија Мркојевић.

Како ће се дати часа није?
А и да је, предат' ти га неће.
Све су силе мртве и ништаве
За онога, који право мисли,
Те част љуби више него главу.

Беглербег.

То је тако, што ми већ замећеш?
То си мога' најприје казати,
Да можете а дат' га нећете.

Теодосија Мркојевић.

То се знаде, честити валису!
Да га никад они дати неће,
Па ко има части и образа,
Би л' то мога' икад захтјевати
Од народа једног слободнога?

(Разљути се Беглербег, почне турски псовати, сви ћуте комат, нико ни у нос.)

ЈАВЛЕНИЈЕ СЕДМО.

Везир Босански. (Проћу Аврамовићу.)

Вјера и Бог, попе, сијасета!
Како би се овај белај мога'
О мањојзи трсит' главобољи?

Прото Аврамовић.

Лако! Пашо, да је вама драго:
Од напасти да нам се прођете,
То је лијек овој главобољи.

Везир Босански.

Када поса' до овога дође
Не може се лако размрсити,
Али смо се дужни постарати
На нек' начин прекинут' поклаће.

Прото Аврамовић.

Ја другога не знадем начина,
До овога те сам ти казао.

Везир Босански.

А ја знадем један доста лакши,
Примите га да се не кајете.

Прото Аврамовић.

Причај, Пашо, јели и Бог дао!
Ал' се чувај добро беспутице,
Јер је код нас трудно и претрудно
Путом ходит', то ли беспутицом.

Везир Босански.

Када би сте ви тројица шћели
Још тројицу четворицу узет',
Отпремит' се право пут Стамбола
Ради гласа једнога празнога,
Код Девлета да нас оправдате,
Да покорност Цару изручите,
Да речете, ер међу вам нејма
Тога врага, те се Царом зове.
Сераскјер ће вама дати писмо,
Дивно ће вас у Стамбол примити,
З даровима кући повратити,
Како год им Сераскјер напише,
Онако ће с вама поступити,
Јер га Девлет за свашто вјерује
Или писа' право или криво.

Прото Аврамовић.

Згодно си се смислио, Везире!
Куд би више бруке и погрде
На свијету бијеломе било,
Него да се ми пет-шест старчинах
Невјештијех скитати кренемо?
Та везире, Цареви Већиле!
Досадни смо ми својојзи кући,
То ли да смо Цару за дивана,
Нас је проша' и диван и мегдан,
Остала је прича од старине,
С њом се свијет и данас уклиња,
Мало љепша но би с нама била.
Пошли једном још у стара доба
Три четири старца Црногорски
(У Црну су Гору мимо игђе
Прејевтини старци до зла Бога)
Ка' у тајство Босанском везиру,
Везиру их на диван изведи,
Угости их с кафом на дивану,
Они попи кафу ка' ракију,
Стани смијех везирске рицале,
Вражјему се послу зачудили,
Несрећни се снеби Црногорци;
Кад то виђи Босански Везире,
Заболе га неопитност пука,
Добар био срца милостива,
Те он одмах пушти Црногорце
На слободу да се кући врате
А с нама би још и горе било,
Када бисмо у Стамбол отишли.

Везир Босански.

У попа је језик ка' у змије,
Поп је пунан сваки даворије,
К свачему се умије примаћи,
Од свашта се умије одмаћи;
Свачему се знаде домислити.
Дедер, попе, домисли се сада,
Како бисмо и на који начин
Ово вражје коло разметнули?

Прото Аврамовић.

Ја ћу причат', ако ме помогне,
А за то смо и ми сва тројица
Углавили још'те на Цетињу,
Ако би се до тога догнало,
Како би се ово развијало,
Игуман ни пјешице не може,
Те појаши хата Шћепанова,
И ондјена дивно углависмо:
Кад будемо код господе турске,
Све ћемо им по чистини казат',
Брњаша им дати Шћепанова,
Тада ће нам вјеровати турци,
И вићети да Шћепана нѣјма
На вићело нигђе да ми знамо,
Тијем ћемо задовољит' турке
И главаре од турске ордије,
Глас ће пући у турску ордију,
Цара нејма но је побјегао,
Но му ево дебела Брњаша,
Турцима га дају Црногорци,

И цара би ка' Брњаша дали,
Да он није некуд утекао,
То ће силну повратити војску,
Рат крвави одмах прекинути.

Везир Босански.

А знаду ли за то Црногорци?

Прото Аврамовић.

Не, везире, четверо ми постах!

Везир Босански.

А да што би рекли да то буде?

Прото Аврамовнћ.

Ми смо лијек и томе изнашли:
Кад нас почну корит' Црногорци,
Ер смо им на образ пљунули,
Ми ћемо им поса' обрнути,
Да смо добро били даровани
Од већега Паше Сераскјера,
Па уздарје да смо повратили,
Даровали хата Шћепанова
Валисову једноме рицалу,
Па на своју турци окренули,
Како им је од трага остало.
Црногорци ако вјероваше,
Та се поса' о лакојзи сврши,
Ако ли нас вјероват' не шћеше,
Нека раде што је њима драго.

(Смију се три паше, а и Беглербег се мало објехнива.)

Везир Босански.

Мустафа ми и мога курана!
У поповој глави има соли.
Та се ваша мени допанула,
Из ње чисто видим и вјерујем
Да за ону не знате будалу,
Но је главом у бестрв утека,
На томе се може прекинути;
Рад' шта ћемо разбијати главу
О стијени овој крвавојзи?
Али ето Румеливалиса,
Он је глава и војсци и нама,
Он умије свашто разумјети,
Нека чини што за боље нађе,
Ми смо дужни слушат' и мучати.

ЈАВЛЕНИЈЕ ОСМО.

Беглербег.

Та не иде правцем никаквијем,
Ту ја видим двоструког велику
И хитрину мудро заплетену,
Тај калуђер пун је лицемјерства,
Међу турке Ал-Акнас не треба *)
Јавно дину да пљује у браду.
Што би била једна силна војска,
Што би била, и што би важила
Једна сила, коју на бој воде
Један везир и четири Паше
И Беглербег Румеливалеси,

*) Краснорјечиви лицемјер (у Алкорану.)

Десна рука дина и падише,
Што би била и што би важила,
Када би је такве маленкости
Могле вратит' и задовољити?
Чим ћемо се показат' турцима,
Од којијех цијо свијет трепти?
Чим ћемо се показат' свијету?
Чим ћемо се показат' Девлету —
С једном старом багљавом кљусином
Разберите, турци, што зборите,
Рад' шта се је ова сила слегла
И потресла турска до Стамбола,
Рад' тога ли што ви говорите?
Није, није, него Цара тражи
Прав ли био или лажав био,
Ова сила оно име тражи,
Да га сатре и да га укине,
И да ову шаку одметниках
Ал' истражи, али је изведе
На пут прави — на шерјат царски,
У напријед да сањат' не смију
О другоме Цару до једноме,
Који држи свијет у рукама.

(иште јаје те му га доноси слуга.)

Како јајце ово што ја држим,
Да му дође у Султанску главу
Са помоћом турскога Аллаха,
Може бацит' свијет да му прсне,
Ка' ја што ћу ово јајце бацит'

(Баци ијетко јаје на врата од шатора, гледају турци пред собом, стиде се лудости.)

И вјерујте што ви данас кажем:

Ал' ћу Царску вољу испунити,
Али ове горе превратити
Да се на нос у море побију.
(Ћуте дуго.)

Теодосија Мркојевић (лагано.)

Ко сад смије уста расклопити?
Цара тражиш ђе му стрва није,
Мислиш народ цијо истражити,
А у море превратити горе,
(Смијем зборит' вјера ми је дата)
Све су ово ствари не могуће.

Беглербег.

Страшна вода када узбијесни,
Кад надвиси највишу брежину,
Превали је и пустош учини.

Теодосија Мркојевић.

Али ко је воду од вијека
Принудио да уз брдо тече?

Беглербег.

Стамбол знаде многу мајсторију,
Да у њему видиш, калуђере!
Које чудо имаде кључевах,
Који скачу у вис к небесима!

Теодосија Мркојевић.

По ђешто сам и ја тога гледа',
Те је Божја рука начинила,
(А људска је слаба сирама Божје)

Ал' никада људска мајсторија
Извест' кључа да јој скаче неће
Више наше горе поносите,
Која држи главу над облаком.

Беглербег.

Ти све нешто као нехотице
Ове горе дижеш у облаке.
Ја се чудим, тако ми ћитапа!
С оба ока кад виђу слијепца.
А видиш ли болан калуђере!
Овдје мјеста ни живљења нејма
За човјека, нако за ђавола.

Теодосија Мркојевић.

Ако није мјеста за живјење,
А оно је мјеста за причање:
Причање је души посластица
Ка тијелу ваше гурабије,
Па још какво, те какво причање
Из кога ће наша покољења
Вјечну силу душевну сисати.

Беглербег.

Куд год кренеш једним трагом идеш
Де тако ти твоје црне вјере,
Ништа немој околишат' тако,
Него причај што на срцу имаш,
Да не речеш, кад од мене пођеш,
Јер нијеси смио говорити.

Теодосија Мркојевић.

Смијешна је вјера у јачега,
Нејачега увјерит' је трудно,
Но све стрепи, језик му се мрзне.

Беглербег.

Вјеруј вјери, која се не ломи,
Која земљу с небесима веже.
Та на крмској кожи не кланао!
Та на свети инцил не пљунуо!
Слободно ме мош у очи ружит',
Да ти хиле помислити нећу.

Теодосија Мркојевић.

Кад се смије имам што зборити.
Ја те питам, што си доша овдје
И довука' оволику силу?

Беглербег.

Цио свијет Богу принадлежи,
А Бог га је силни даровао
Својој сјенки и свом намјестнику,
Правосудном Калифу Мустафи;
Па по Божјој и Султанској вољи
Дига' сам се, да без трага гоним
Противнике мојега падише.

Теодосија Мркојевић.

Па што ваља једноме човјеку
Оволики свијет што му треба,
Кад би му га Бог и људи дали?

Беглербег.

Ти нијеси добро разумио:
Бог му даде и свијет и људе,
Па да ради с њима што сам хоће.

Теодосија Мркојевић.

Но размисли, честити везире?
Јел могуће, јели икад било
Један човјек да свијетом влада?
У стотину да пише куранах,
То не може те не може бити.

Беглербег.

Калуђере и ти инџил знадеш,
Све је Богу лако урадити.

Теодосија Мркојевић.

Знадем и ја нешто у инџилу,
Да га никад гледао нијесам,
Бог је мени очи даровао,
Те са њима видим што су људи;
Све наличе човјек на човјека,
Ал' човјека ка' планине нејма.

Беглербег.

Нејма чојка колико планине,
Али нејма, тако ми Мусафа!
Калуђера ка' тебе безбожна.

Теодосија Мркојевић.

Ја нијесам, Бог ми не судио,
Беглербеже, ниипошто безбожан,

Него имам очи за гледање,
Свијећа ми Божја пред очима
Те разбирам бијелу свјетину,
И не држим црно за бијело.

Беглербег (грохотом се насмије.)

То су турци те ти кажеш црно,
А бијело то су Црногорци.
А може ли ђаво са дно пакла
Црњи бити него Црногорци?

Теодосија Мркојевић.

Ја те молим честити Везире!
Да ми кажеш чисто и пријеко,
Порад' шта су они тако црни?

Беглербег.

Казаћу ти одмах, калуђере!
Свагдашњи су они невјерници
И хајдуци, да им пара нејма;
С њине злоће и њине невјере
Карадаг им назва земљу њину
Покоритељ Грках и Стамбола,
Султан силни, коме нејма пара.

Теодосија Мркојевић.

Рад тога су они невјерници,
Јер вјерују што је њима драго,
А не оно што је другом драго;
На хајдуштво и сва опачила
Турци су им учитељи били.
Црногорска ово је кривица,

Рад' шта јесу непокорне ћуди,
Рад' шта љубе ка' душу слободу,
Рад' шта јој се увијек клањају.

Беглербег.

Рад' шта јој се увијек клањају?
Зар нијесу никад, калуђере,
Црногорци покорени били?
Зар никада није турска војска
Црну Гору под ноге метала?

Теодосија Мркојевић.

Не . . . .

Беглербег (хитајући.)

Како није, болан калуђере!
А ево си почео шарати.

Теодосија Мркојевић.

Не би никад, од ка' људи памте,
Црна Гора са свим покорена.

Беглербег.

А ма турци преко ње газиште.

Теодосија Мркојевић.

Бивало је и то два три пута —
Него ево како, Беглербеже:
Враг унеси сабљу међу њима,
Разлучи се крвава племена,
Међу собом заметни бојеве
Па у ону крваву поламу.

Једна страна здружи се с турцима,
Те превали преко горе Црне,
Хитајући што се брже може,
Него и то с потом крвавијем;
Али нејма силе на свијету,
Кад је слога међу Црногорце,
Нејма силе нит' је до сад било
Да покори ломну гору Црну
Свуколику с мора на Морачу.

Беглербег.

Бог још силе на свијет не даде,
Коју сила више не сатрије,
Па још сила срећнега Османа,
Пред којом се свашто само таре,
По рад' шта су једни Црногорци;
Како кажеш, тако непобједни?

Теодосија Мркојевић.

Ради кршна њихова предјела,
Рад' ћешкоте њинијех планацах,
Ради тога, што су увјерени
Да их нико предобит' не може;
Ради тога што весело сносе
Све теготе рата ужаснога,
Ради тога, што су привикнули
Рат водити сваким непрестано,
Највише су с тога непобједни,
Јер су собом рођени војници,
Јер се смрћу смију и ругају.

Беглербег.

Све су ово смијешни разлози,
С којима се свак подругат' може.
Зар нијесу Црногорци људи,
Ка остали народ по свијету?
Зар већ нејма горах у свијету,
Но су саме горе Црногорске?
Е да знадеш, болан калуђере!
Колико је горах у свијету,
Ал' пред јачим тресе их грозница.
Зар њих муке сапријет' не могу?
Зар њих ране свладати не могу?
Крв је једна а тијело једно,
Ми ћемо се за њуд побрижити,
Скоро ћу ти казат' калуђере!
Могу ли се они покорити,
На скоро ће знати Црногорци,
Ђе страх лежи — каква му је мати.

Теодосија Мркојевић.

Може бити свашто на свијету,
Заређи се ни од шта не треба;
Ал' помисли честити Валису!
Ево има пет нећељах данах
Ка си с војском овдена пануо,
Дан најпрви ђе си бој почео
Крок напријед нијеси шенуо,
Но су боји и страшна крешева
Пет нећељах све на једном мјесту,
Крајем Чева и крај Велестова
И сриједом Црмничке нахије,

Твоје силе страшно уришају;
Црногорци не пуштају кланце,
Љешинама друми зарастоше,
А војнике муке распадоше;
Но те кумим хљебом Царевијем!
Твојом сабљом и твојијем хатом!
Мичи ми се с мојега огњишта
Без дебеле твоје погибије.

Беглербег.

Има доста муке, калуђере!
Него слаби мора поклекнути.
Пред великом силом Османовом
Исток паде, а Запад се тресе;
Од нашега силнога ударца
Каква људска падоше страшила!
Да их почнем бројит', калуђере!
Би ти коса на више порасла,
За тебе су само мале ствари,
Што на Црну Гору наликују.
За Кирид си и за Кибрис чуо,
Овдјена су виле и вјештице
И кавурске никле гаталице,
Ово бјеше кавурска светиња,
Спрам' које се све седам краљевах
И господа седам Краљевинах
Без престанка једнако кршћаху;
Ал' кад наша силна војска крену,
Да освоји двије аде влашке,
Сви се краљи натраг повукоше,
Како спужи у својим корама,
Што шћедоше турци учинише;

Родос бјеше на глас испануо,
Бјеше ћаба влашкијех делијах,
Ту се хазне све седам краљевах
Сасипаху са свакоје стране,
Само да се одржи турцима.
Јеси л' чуо, стари калуђере!
Како смо им Божић честитали?
Када ствари овакве бивају,
При помоћи све седам краљевах;
Што ће гора Црна оправити,
Коју нико незна ни помаже?
Сад вам ни Бог помоћи не може,
Кад су на вас турци и млечићи,
Нако ћете у небо скакати.

Теодосија Мркојевић.

Бог је нама свагда помагао,
Тврда воља — и мишице наше,
Друге нама не треба помоћи;
Бог нас знаде а ми себе знамо,
Више нама не треба познанства.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДЕВЕТО.

(Доносе слуге кафу.)

Караман-Паша (к Лазу Богдановићу.)

Велико је ово чудо, кнеже!
Црногорци никуд не излазе
У свијету из овијех горах.

Лазо Богдановић.

Са свим мало, Паша Карамане!
Јер су својим привикли горама,

И како се од њих поудаље
Чини им се да се изгубише.

Караман-Паша.

А знаду ли штогод о свијету?
Али мисле да је цио свијет
Сабио се у њихове горе?

Лазо Богдановић.

Што је боље, Пашо, и да знаду?
Знавање је коме треба добро,
Зло велико оном ком не треба.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДЕСЕТО.

Бе́глербег.

(Дозива једнога кадију Босанскога и каже му да прочита титуо Султанов посланицима, кадија доноси титуо.)

Кадија (чита.)

Ја Султан Мустафа Емир, брат сунца а рођак мјесеца, служитељ царствах и областих најславних и странах и градовах најсрећних, који служе киблом свијету и великим жртвеником роду човјеческоме, а имено: Меке достопоштене, Медине знамените, Јерусалима светога, у којему се закључаје свештена ограда Мечита Алакса (храма Соломунова). Господар од три велике столице, које су предмјет зависти свијех царах земних, а имено: Стамбола, Једрене и Брусе; Господар земнога раја Сирије, Мисира јединственога и несравненога, све Аранске, Африке, Барка, Каиревана, Халеба и Рака

Аранскога и Персинскога, Лаасе, Дилета, Ракка, Мосула, Шерсола, Дијарбекра, Сулкадрижа, Ерзерума, Сиваса, Адне, Карамана, Вана, Мавританије, Абисиније, Туниса, и оба Трипоља, Ципра, Родоса, Кандије, Морије, мора Бијелога и мора Црнога са њинима острвима и бреговима, од областих Анадолије и Румелије, Багдата жилишта благоденствија, земље Курдске и Грчке, Турске и Татарије, Черкеске, и Кабардије, Грузије и Дешт - Канчака, и свих градовах и покољенијах, зависећих од Татарије, од све Босне, Биограда — дома свете војне, Србије са свим њеним градовима и кулама, све Арбаније, Каравлашке и Карабогданске с њиним путовима и градовима; Ја Император над Императорима, раздаватељ земних престолах, осјенка Божја над објема частима свијета, ја правосудни Падишах побједоносни Шегиншах од безчислених мјестах и градовах, Султан син Султанов, Хакан син, Хаканов, Султан Мустафа син Ханов, син Султана Ахмета Хана, сина Султана Мухамеда Хана; ја Шах, којега је Диплома на врховну власт подписата блистателним именом обладатеља од два дијела свијета и којега је Халифска Патента украшена великољепним титулом обладатеља од два мора.

Беглербег.

Игумане чу ли ову пјесму?
Како ти се са ушима слаже?
Ти нијеси досле чисто знао,
Шта је чуда Падиши у торбу.

Теодосија Мркојевић.

Нисам знао нити марим знати,
Доста ми је знатп што је нужно;
А оставит' такве беспослице.

Беглербег.

Да ну збиља, немој ништа мрдат',
Но нам причај, ка' ти се допада
Овај титул нашега Султана;
Наличи ли на онога Цара,
Који сједи сунцу на истоку,
И брука се свијем краљевима?

Теодосија Мркојевић.

Тај титуо, ка' ми се допада?
Ка' највиша лудост на свијету:
Куд ће виша брука и погрда
За Султана и за подане му?
У њем човјек лако виђет' може,
Да је слијеп Цар са свијем Царством,
Чили човјек који је при себи
Дао себе овако ружити!

Беглербег.

Ко је слијеп, један пустињаче!
Цар најјачи може л' слијеп бити,
Којему су очи ка' два сунца,
А још даље но два сунца виде?
Па у оба да је слијеп ока,
Ко би смио рећи да је слијеп?
Каква злобна да поричу уста
Правосудне Исламске Калифе,

Којијема куран допуштава
Свашто чинит' што им срце жуди;
Зло и добро све им једно бива,
Зло њихово Бог за добро прима,
Бог је њима то допушта' самим
Све за хајтер старога Адије
Великога нашега Пророка,
Који земљу дарова турцима,
А за турке отвори небеса.

Теодосија Мркојевић.

Како која, тако свака гора!
И будале многе то вјерују,
Да је дошло с неба допуштење
Султанима да брат брата коље,
Отац сина, а син оца гуши,
Те је сарај поста' мучилиштем
Самом себи, сваком кога може,
Те му проври на седмеро вратах
Крв ћетинска и крв мучитељска
Ето каже, честити Валису!
Што је ваша вјера наопака.

(Беглербег скочи као понамјен брже боље да их сва три посијече, већ су џелати пале повадили, вичу турци као бијесни на Игумана.)

ЈАВЛЕНИЈЕ ЈЕДАНЕСТО.

Паша Шувајлија (клечећи на кољена.)

Аман мало, честити Валису!
Камо Божје вјере што давасмо?
Њих ако ћеш изгубит' тројицу,
Удри мене; опрашћам ти главу.

Што ће рећи војске обадвије,
Што учини Паша Шувајлија?
Свако ће ми на образ пљунути!

Беглербег.

Што будалиш, једна Бошњачино!
Да ли чуо ушима нијеси:
Опсова нам вјеру и Пророка,
А опсова куран и Султана
У средину овлике ордије,
А управо нама у очима.
Што ће рећи сва наша ордија,
Кад зачује ово погрђење!
Помрзјеће листом нас главаре,
Ако главом не плате каури.

Паша Шушајлија.

Не изгуби, Пашо Сераскјере!
На што ћемо поганити руке,
На три старца, те су ка' три овце?
Да су млађи бранио ти не бих,
Да се други науче зборити
Буди ондје, ђе су јачи турци.

(Са много муке и труда одмоли их Паша Шувајлија те их Сераскјер не посијече, попрати их обратно од куда су и дошли, а Брњаш (Шћепанов) остане свезан код шатора Шувајлина, показујући се и посланици и Паша да су га свргли с ума.)

ДЈЕЈСТВИЈЕ ТРЕЋЕ.

ЈАВЛЕНИЈЕ ПРВО.

(На Цетињу.)

(По разбићу тураках Патријарх Пећски, Владика Сава, Владика Арсеније и Игуман Теодосија послије службе Божје чине благодареније Богу за побједу над турцима, излазе међу народом, који непрестано са сваке стране врви и Цетињи благословјају народ.)

Владика Сава (к народу.)

Сва јунаштва ваша од Косова,
С којима се горе ове диче;
Свеколике борбе нечувене
За слободу и за име Српско,
Које памти наша гора Црна;
Све похвале, те досле имасте;
Све оките вјештијех гусларах
И све оно што се изрећ може
За похвалу правоме витештву,
Све ви ово данас надвисисте.
Јел' вишега чуда икад било
Од кад паде свијет на свијету?
О Господи! слава твојој сили
И десници твојој Свемогућој,
Те притјеца на помоћ вјернима
Кад им падне сила и надежда!

Патријарх (као луд од радости.)

Црква живи над вјерним народом,
Народ живи у Божојзи цркви,

А црква је Божја превелика:
Њеном своду крај се нађ' не може,
А под сводом нигђе ступца нема;
А вјериога народа је мало,
Који иде по ћуди Господу,
Нит' је шака нит' је пуна капа,
Управо би прегрст напунио,
Али га је доста за чудеса
Са помоћу Бога и слободе.
Алиллуја, алиллуја!

(Пада Патријарх у несвијест, народ се над њим купи, неко га жали неко се чуди што му се догоди.)

ЈАВЛЕНИЈЕ ДРУГО.

Теодосија Мркојевић.

Пуштите га старца нек почине,
Ништа му се бојати немојте.
Радост му је душу надјачала,
Бацила га санку у наручје;
Дивна санка, који га покрива!
А пунан је Божје благодати,
Слатке Мечте и сновидјенија.
Више ће му старини ваљати
Овај часак меденога од'иха,
Но његових седамдесет љетах.
Он је сада на свету столицу
У престолу Лавру Немањића,
Гледа цвијет Српски за Душаном,
Ће се враћа с побједом к Призрену.
Сад се топи у химне витешке,
Којим Српство негда грмијаше.

Владика Сава (смијући се.)

Код тебе је свашта, Игумане!
Хајде смисли да радости овој
Учинимо некакво весеље,
Но весеље ново-нечувено.

Теодосија Мркојевић.

Ја га чиним од јуче од подне,
Све га чиним нигда не престајем,
У цркви се одријех појући,
Па из Цркве онај час у колу.
Пјевам, играм ка' да сам најмлађи,
Бацам капу у вис к небесима,
Веселим се из петније жилах,
Већ не могу боље никојако;
А да имам силе и да могу
Бих, Владико, одмах учинио
Да све ове горе заиграју,
И у хора да ни се окрећу.

Владика Сава.

А видиш ли чудо, Игумане!
Послье ове среће не чувене
Црногорци ка' су равнодушни?
На њима се мало што познаје,
Но спокојно пуше и говоре,
Ка' да посла нијесу велика
Ни очима нигђе видијели,
А толи га рукама свршили.

Теодосија Мркојевић.

Дал' обичај није међу њима,
Да се нико хвалити не смије?

Ко се хвали, тај сам себе квари,
Хвалише су код њих попљувани.
Обичај је свагда Црногорски
Нит' се хвалит', ни клонути духом,
У мукама највећим пјевати,
Смртне ране преносит' без сузе.

ЈАВЛЕНИЈЕ ТРЕЋЕ.

(Доходе Архиђакон Петар (свети Петар), Војвода Драго Вукотић, Војвода Вуксан Милић, Сердар Јово Петровић, Прото Жутковић, Перо Вукотин Мартиновић, Сердар Јово Ђурашковић и за њима много Црногорацах (и многе Црногорке ћерају рањене на коње, туже за погипшима, и од радости пјевају) готово сваки на коња јаше (Патријарх се освијести) они разјахаше коње те приступају Патријарху и Владици. Архидјакон Петар дава три хата и шатор Сераскјеров Владици Сави на дар од Црногорацах, а једнога хата Патријарху.)

Теодосија Мркојевић.

Ах, за Бога, причајте ми, браћо!
Јели когод од вас претекао
Од срећнега дана суђенога,
Од полома силе песијанске?
Јер не могу живјет' од нечеса,
Докле знадем што је и како је.

Војвода Драго.

Ко би овде дошо, Игумане!
Да нас доста и претекло није?
Нити смо се једанак родили,
Нити ћемо једанак умријет',
Но се редом рађа и умире.
Кажу, нејма смрти без суђења,
Ма је лако и суђењу доћи,
Ће се смуте онакве гомиле.

Теодосија Мркојевић.

Не замећи, збиљски Војеводо!
Јер из коже живи поскакасмо,
Но нам кажи за сву погибију;
Колика су мртва и рањена
Од малене војске Црногорске?

Војвода Драго.

Није стварих било, Игумане!
Погибе нам двјеста триста другах,
Пет стотинах има рањенијех.
То је ништа каква мука бјеше,
Једном мишљах, кунем ти се главом
Да пиличник од нас не остаде
Каква сила бјеше у турчина,
Нас не бјеше но тридест стотинах,
Мишљах чисто бабове ми душе!
Да се турци говеђу прометну
Да их смјеста не бисмо шенули.
Ко ће ка' Бог, да му је за славу!
Тек на турке вором ударисмо,
Бог им зеца у срце уђера,
И што ћу ти причат' Игумане!
Никад Срби, од кад себе памте,
Још толико меса од турчина
Не видјеше на једну пољану.

Теодосија Мркојевић.

Можете ли знати, војевода!
Колико је погибло тураках
Са дно Чева до на врх Једношах?

Војвода Драго.

Броје људи у сву Црну Гору
Да имаде по оке памети,
А у тебе толико самога,
И да ти је имати овацах,
Колико је погибло тураках
Са дно Чева до на врх Једношах,
Нити би их мога пребројити,
Нити би им мога броја знати.

ЈАВЛЕНИЈЕ ЧЕТВРТО.

(Доходе главари Црнички и они који су били на границу противу Млечића и причају како је гром ударио у обје војске турску и млетачку (које није много било) и како су Црнчани посјекли турке.)

Владика Сава.

Боже драги, среће нечујене!
Ко би у сну мога' помислити,
Да ће ова доживјет' чудеса!
Сада очи најпростије виде,
Да је ово крваво гнијездо
Богу драго и Богом бранимо
Кад за њега громовима туче,
Та ово је народ јединствени.

Војвода Драго.

То се знаде, наш Владико свети!
Из несреће срећа се излеже,
Кукање је мати пјесне дивне,
Из облаках дима стравичнога
Срећа удри на јуначка крила.

Ко вјечито хоће да живује,
Мученик је овога свијета.
Кажи, што би збиља Црногорци,
Стијеснени врагом и ђаволом,
Да крвљењем и страшним жертвама
Не живују и не броје дане?
Трговине никакве не воде,
Нит' је знаду нити је имаду;
Њине плодна поља и продоли
На потрк су Песијанској сили,
Штети њина жита и сијена;
Занатлије никакви нијесу.
Размисли се, може ли икако
Црногорац другојачи бити
И остати правим Црногорцем;
Да горимо свијећом, залуду,
Исправит' се никад не можемо
Врагу праве вјере и слободе;
Но удримо, док је од нас трага,
Душманина, слободе јуначке.
Ко погине, погинут' ће славно;
Ко остане, остати ће славно;
А Богу је жертва најмилија
Поток крви кад проври тиранске.

ЈАВЛЕНИЈЕ ПЕТО.

(Доходи Шћепан из Грађанах (пдеме) из куће Кнежевића, у коју се био сакрио како су турци до на Чево продрли. примају га али с мањим усхићењем.)

Шћепан (клањајући се на све стране народу.)

Помози Бог, јуначки народе!
Поможе ти нанас мимо икад.

Ја сам кривац пред Богом и тобом,
Јер подигох кулу до облаках,
На њу страшне довукох громове;
Ја сам кривац, о народе вјерни!
Јер у твоје не стадох редове,
Да под својом падием величином,
Ал' са славом да на њој останем,
Но потоња памет не помаже!
С ћетинства сам у двору подњивљен,
Разблажена и млакава душа
Стрепи грдно од рата крвава.
Што ћу крити, када видјех турке,
И њихову силу колика је,
Тад помислих чисто у памети,
Да им у вас ни предручак није,
Те се сакрих у тврде Граћане,
Не би л' како ја један претека',
Вашу славу да кажем свијету,
Да се она с вама не погребе —
Крив сам, знадем, ал' се опет гордим
Што сам узрок ја ове побједе,
Што сам узрок данашњега пира,
Што поводом мојијем срећнијем
Алмаз се је најљепши придао
У вијенцу соколова гн'језда;
Овим ћу се у вијек гордити,
Спрам овога све моје погрјешке
Малене су видјет се не могу.

Теодосија Мркојевић (крстећи се.)

Кри се од нас, проклети демоне!
Бог ти мајку убио опаку!

Чујете ли, ако Бога знате!
Безочнога овога образа,
У што ти је очи уковао!
Не знаде се покрити срамотом,
Опета се за Цара намеће;
Ђаво своју пјесму не оставља.
Чујете ли, ка' је разгранао!
Околиши тамо и овамо,
Док најпосље све у своју торбу.
Ја се стидим његове срамоте
И грдније лажах и плетења,
А он за то главе не обраћа,
Него су му ка' да хора дошла,
Да из нова о погрди ради.
Чуј, Шћепане, што ти хоћу рећи:
Ти још мислиш, да те не познамо,
Цијели те народ већ познаје,
Доста си нас држа' за будале;
Но врат ломи, куд те очи воде!
Да подругу са нама не збијаш,
Носи собом то име велико,
Нама оно ништа не требује,
Нејмамо га куда камо ђести.
Колач већи у малену торбу
Стат не може, док не прсне торба,
Муке с муке и зову се муке,
Зло будала најгора уради,
Стотине се главах паметнијех
Знојем перу док добро ураде,
Ти се сакри како назре муку,
Но народу не бјеше скривања,
Но да муци врха главе дође,

Ал' да му се угаси свијећа,
Но хајд' с врагом од куд си дошао,
Док нијеси што тражиш нашао!

(Плаче Шћепан како мало дијете, пада на кољена и моли народ да га убију, говорећи: волим сам од ваше руке умријети, него се с овим именом по свијету скитати. Исправља га и тјеши га поп Андрија Ђурашковић, и брани од Теодосија Мркојевића.)

Поп Андрија.

Немој тако, оче Игумане!
Срамота је и тешка грехота
На овакво народње весеље
Уцвијелит' најгору сироту,
А камоли једнога човјека,
Те је нашим био поглаваром,
Чинио је све, што је могао,
А што није могао чинити
За то не крив Богу ни народу,
Ал' се цару не ваља страшити,
Под крунама има страшљивицах,
У пријама има витезовах;
Он сад друге не има кривице,
Нако што је срца плашљивога,
А то није његова кривица,
Него га је Бог таквога дао,
Па помисли, оче Игумане!
Како год је досад пословао,
У свашто је за нас срећан био,
Суд постави у земљу бесудну,
Његов поса и ово уради,
Те оваку славу задобисмо. —
Чуј, народе, што ћу сада рећи:
До сада сам чисто двоумио,

А сад виђу објема очима
Да је главом Царе како каже,
Би ли икад Отмановић силни
Онолику силу отправио
На чесову лажу и скитача,
Да Цар Руски није међу нама?
Да је није на њега спремио?
Свједочи ли чисто Отмановић
Кога данас међу се имамо;
Држимо га, не погрдимо се,
А чега се бојати имамо?
Нека чете све најми своје
Цар сатана и Цара Мустафе
Кад се овој сили опријесмо,
Бојати се нејмамо никога,
А гдје турци омасте пољану
И оставе онолико меса,
За сада се неће повратити
На крвава она разбојишта,
Но држите а имате кога,
Нек ви слава иде по свијету
И да ви се до послиједа прича.

Народ (из гласа.)

Држаћемо — а Цар је видимо,
Нек стоструке падну на нас муке,
Пуштати га ни издат нећемо,
Док све наше силе изломимо.

ЈАВЛЕНИЈЕ ШЕСТО.

(Излазе главари на страну и воде Шћепана међу собом.)

Шћепан (главарима.)

Мрковић је један човјек врли:
Народ му је душа и тијело,
Готов се је свагда жертвовати
За народну ползу и напредак;
Што ме гони, чудит му се није,
Оно није злоба ничесова,
Но уклања народ од олује.
Уважавам искреност његову,
И због исте ја му све опраштам,
У мене је срце милостиво,
И желим се ш' њиме помирити,
Рад нијесам Бог ми несудијо!
Да на мене штогод старац сумја
Злобе сјеме да у срцу носим.

(Главари скоче на поге, скину капе и сви му захвале на његовом Царском великодушију, и оду три четири по Мркојевића, те га доведу Шћепану и прочима.)

Теодосија Мркојевић.

Што хоћете, земаљски главари,
Што се старцем једнијем брукате?
Дај буди ви ја не требам ништа.

Војвода Нико.

Никад нам се бољи не родио,
Треба' си нам и требаћеш док си;
Звали смо те сви из договора
Као оца да те сви молимо,

Да се смириш, Игумне, с Шћепаном,
Ваша распра нама мила није.

Теодосија Мркојевић.

Умирен сам са сваким, душе ми!
Зар се Шћепан препао од мене,
Да му Царску круну не ограбим?
Ко шубару носити не може,
Њему ништа круна нетребује.

Војвода Нико.

Није, оче, ни Шћепан такови,
Да о теби штогод худо мисли,
Но се с тобом жели помирити;
Он је човјек срца милостива,
Вељедушан, рода великога,
Он неслогу мрзи ка' ђавола,
Он се мањи и од мрава чини,
Неда нико да га Царом зове
Сам је своје име унизио
И назва се Шћепаном малијем,
За свијет га нико већ иначе
Зват' несмије до Шћепане мали
Куд ће душе на свјет поштеније!
Него, оче, сви ти се молимо:
Пољуби се и помири с њиме,
Он то жели а ми сви желимо.

Теодосија Мркојевић (смијући се.)

Свак пред Богом самртно гријеши,
Ко би икад хтио и смислио
Вас исправит' с ваше наклоности,

Када вам је срећа ал' несрећа
Са разлогом некаквим обручи,
Теже вас је са њом раздвојити,
Но уставит' мутну поточину,
Која себе ломи провалама.
Што ћу језик бадава тупити,
Мир без рати ствар је од подруге.
Мене Шћепан дивно разумије,
А ја њега још' боље познавам.
Ви недате седлат' ни уздати,
Правда ви је што је вама драго
Ко је икад на свијет дочека',
А од ђеце једне распуштене,
Штогод друго, до вјечите муке?
Тешко томе, ко о вама брижи!
Камо Шћепан, да се пољубимо
Па га ето, и честит' ви био!

(Диже се Шћепан те се пољуби с Мркојевићем, велика граја и весеље, поче народ коло водити, једно коло води један млад калуђер, а друго Симо Четињанин (трговац которски.)

Прво Коло.

Што се она чује хука?
Што л' грмљаве проламају?
Ондена је страшна мука,
Планине се потресају.

Друго Коло.

Море се је зајосало,
Упире се з брегoвима;
А небо је помрчало,
Те се хори з громовима.

Прво Коло.

Тиранства се вихорови
О брежуљку слободноме
И синови Ахметови
Не милостно луди ломе.

Друго Коло.

Каква људска сила може
Доћи главе том народу,
Кога штитиш штитом, Боже!
Дајући му ти слободу?

Прво Коло.

Крв престаде црна тећи
Од крешева стравичнога,
Кад прелеће данак трећи
Изнад Лаза Царевога.

Друго Коло.

Мртва трупја кроз гомиле
Све брат брата жељно тражи,
Ће су му га ђеле виле,
Ал' пожњио палош вражи.

Прво Коло.

Брат рођена брата трудно
Мога' наћи и познати,
Које чудо бјеше чудно
Ту лешина наслагати!

Друго Коло.

Борци у крв сви лежаху,
Који славно ту падоше,
Различит' се не могаху,
Нит се многи познадоше.

Прво Коло.

Ал познаде Мићуновић побратима свог Сердара
У гомиле мртва трупја, ђе му Јанко крвав спава.
За њим љуто јадикује и витешко лице пара:
Куку Јанко, горски змају, с тобом пада наша слава!

Друго Коло.

Два ти лава претрчају разбојиште сустопице,
Буковички Капетане с побратимом попом жутим.
Забрекле им десне руке мачевима у ручице
Сјекућ' турке за три дана, одоље им мишцам крутим.

Прво Коло.

А под сјенком од барјаках на мегдану узетијех
Сједи Данил, вожд јуначки, су шестдесет поглавицах;
На сриједи разбојишта змај Мандушић коло вије
Са момчаћу, измашћеном мрском крвљу турских злицах.

Друго Коло.

Ту Лазином непрегледном на све стране турчин паде,

Ка дубрава пред сјекиром, кад се настре и повали;
Лаз Царев је том спомсник тако назват да се знаде,
Том побједом над турцима да се Србин вјечно хвали.

ЈАВЛЕНИЈЕ СЕДМО.

(Доходи један трговац из Будве и доноси кријући писмо Шћепану од Архимандрита Барскога Дебеље; Шћепан, пошто му га кријући прочитају, дава исто Патријарху да га на глас прочита. У истом га писму именује Архимандрит Дебеља Императором Стјепаном.)

Патријарх (чита писмо, а Шћепан гордо к небу гледа.)

Ја поклоних правде и слободе,
Збиљски Царе, и тебе се клањам,
А Владици и светом Патрики
Благослова иштем да ми пошљу,
Па поздрављам све редом главаре,
Све лавове и горске вукове.
Царе срећњи, Српскóме народу
Сад си оно, што ти ја желијах.
О да знадеш, што о теби зборе,
Све би поја' и увис скакао!
Плаше те се како грома турци.
О да знадеш, што се ш њима збило,
Проста њина грдна погибија,
Што су од вас тамо изгинули,
При грдилу и њином ископу,
Што учини један од другога,
И од раје што су дочекали.
Како су ти нагнули бјежати,

У широку Зету увалили,
Сву су равну Зету похарали,
Похарали варош Подгорицу,
У бјежању грдно изгинули;
На сносове потуче их раја,
Исклала се међу собом војска,
Исклала се и попљачкала се.
А ма што је војска Румелинска,
Она ти је листом изгинула,
Онај ками што је претекао,
Све је голо ка' прст остануло,
Арнаути све јој поскидали.
Серашћер је у суботу вече
Добјежао Скадру на Бојани
Без турбана и без своје капе,
Марамом се био убрадио.
Да све кажем што се догодило
Шћела би се како струка карта.
Срећњи Царе, да си нама здраво!
Сад можете мирно починути,
Натежите жице на гуслима,
Још незнате што сте урадили
Док чујете од вјешта гуслара.
Већ је доста, да Вам не досадим,
Ал' вас молим, име ми чувајте.
Крите ми га, као змија ноге.

Шћепан (смијући се.)

Овај љуби народ и поштење;
Цио свијет ка' у прсте знаде;
Разуман је, и чисто прозире
Што је чије, и што коме иде;

Истина је, и уґађа сваку,
Још не знамо што смо учинили
Док чујем од вјешта гуслара.
Ја га љубим душом и тијелом;
Воли бих га сада загрлити
Него оца да ми се подигне;
Воли бих га код себе имати,
Да ми буде савјетна подпора,
Него Круну, најскупљу на свјету,
Азијатског великог Монгола.

Патријарх.

Божја воља и Божија сила
Ово мало сачува народа,
Сачува га и прослави дивно,
Његова је воља свемогућа;
Он укочи силну осовину,
На којој се дивна свесветија
Окретају као вихорови,
И он свеза зраке са зракама,
Ка што свеза душе са душама;
Пред њиме је цио свијет ништа,
Пред њиме је ништа ствар велика.
Колико му труда свијет стаде,
Онолико један трунак мали,
Што се игра с вјетром до облака.
Све је пред њим мртво, не креће се,
А све опет живи до вијека.
Душа лети горе изнад сунца,
А прашина лети испод сунца.

(Опет коло ноћиње пјевати.)

Прво Коло.

На Ситници води бистрој крила нам се поломише,
Поглаваре наше листом ту Ћупрелић све улови,
На тврду их вјеру турци немилостно погубише,
Ту поклекну храброст горска и слободе сви синови.

Друго Коло.

Турчин пљуском на нас удри, сјече, вјеша, робн, пали,
Природна га злоћа води а освета гони стара,
Варбарскога свога срца на нас злобу да искали,
И слободе дично име гадном ногом да замара.

Прво Коло.

Писка стоји до небесах, пушка грми, крв се лије,
Вражја сила мах узела, ништа јој се не опире;
Хвата робје на стотине, на све стране ужас сије,
Облаци се мрачног дима над слободном гором шире.

Друго Коло.

Мрваљевић, витез стари, на мукама живот даде,
На ватри га су сто робах клети турци изгореше,
Мандушић им смртно рањен у рукама соко паде,
На коцу га рањенога тада турци зли попеше.

Прво Коло.

Јунаци се тад гледају, када на врат муке дођу;
Најславније тад умрије наш Милија војевода,
У цркви се затворити, зовне браћу да ш њим пођу,
Гроб је красан, каже, Црква, споменик ће бит слобода.

Друго Коло.

Бранише се седам данах девет братах без престана,
Седамдесет и два више барјактара што убише
Око Цркве на све стране, док их изда ђебеана,
Турци олтар превалише, с олтара их све побише:
(Мнозина плачу од жалости.)

ЈАВЛЕНИЈЕ ОСМО.

Шћепан (отирући сузе.)

Баш овога чуда није било
Од постања људих и свијета,
Што је овдје у овим горама.
Свуд страдају људи и народи,
Но пружају један другом руку.
Човјек чојку а народ народу,
Ако ни с чим другијем не може,
А оно му помаже плакати,
Те се тијем муке олакшају;
С вама бива са свијем иначе:
Кад плачете, свак ви се весели;
Кад појете, свак око вас плаче,
О проклето криво вјеровање!
Грдно ли си браћу заводило,
Грдно ли си браћу помразило!
Што је ово, до вражје суђење.
Ко би мога' принудит' Славјане,
До сљепоће и вражјег суђења,
Да упрте на својим плећима
Азијатско криво вјеровање,
Које Бога истинога хули,
А гоји се са невином крвју.

Теодосија Мркојевић (Шћепану.)

У тебе су међер многа добра,
Ал' нијесам до сада знавао,
Да си такви Богослов дубоки.
Ријетки су Цари Богослови,
А у тебе ето и то добро,
Него мјери што ћеш говорити;
Најљепше је о том не зборити,
Ни наносит' носа над олтаром.

Шћепан.

Сачувај ме Боже, Игумане!
Да бих смио против праве вјере
Ја злочесто ишта помислити,
А камоли уста расклопити.
И ја нешто видим са очима,
Буди оно што је сваком јавно,
Вожју свјетлос, те земљи свијетли,
И играње по небу звијездах,
А и мјесец рђав свједок није,
И ако се с плачем прошетује;
Но ми пукне срце од жалости,
Кад погледам опаку судбину,
Која паде на нашем народу.

Теодосија Мркојевић.

Ко ће свијет исправит' лећима?
Ко л' цијеле опаметит' људе?
Будале су људи од старине,
Будале ће остат' до вијека.

Шћепан.

Нешто друго ја хоћах казати,
Па се нешто занесох на страну:
Млечићи су, знадем, Црногорце
Све мрзјели — мрзећи љубили,
Ал' нијесу мрзост на видјело
Никад прије до сад изнијели.
Ја се чудим што ће ово рећи,
И ка' им је њихова хитрина
Допуштила ту безобраштину.

Теодосија Мркојевић.

Ти се чудиш што ће ово рећи,
Али ја се нимало не чудим,
Јербо знадем што је прије било,
Ово њима нијесу првине;
Кад прегази Ћупрелић везире,
Кад прегази с војском гору Црну,
И навали к мору дебеломе
Паде с војском на поље Солило,
Наше много тад бјеше чељади,
Да се спасе у Боки утекло,
А све жене дјецу унијѐле,
Која боја бити не могаху,
Нит' се крити по тврдим горама,
Срамотно их Млечићи тисућу
Похваташе, турцима предаше,
Женске робјем турци поведоше,
Повјешаше крупније мушкиће,
Мушку дјецу, те у повој бјеху,
У вис турци побацаше листом,

Дочекај их на врх од ножевах,
Онако их носе набодене
Пред крвнички шатор Ћупрелића,
Да угоде нечовјечној ћуди
Тиранина Богоотпадника.

(Коло поје.)

Прво Коло.

Клањају се мнаду сунцу двје тисуће витезовах,
Целивају Матер земљу да им покој тихи даде,
Хоће братску крв да свете и разуру њих домовах
Али листом изгинути, о другоме сад не раде.

Друго Коло.

Молитву им сунце прими, земља славан гроб обећа,
Тридест тисућ турске војске како мућа поразише,
Све исти дан довршише, јел јуначка ово срећа?
Утријеше војску турску, главаре јој заробише.

Прво Коло.

Сердар Ћикан и кнез Мојаш у Чево се с војском врате,
Воде собом до два Паше и тураках главних триста
Заборљених на Трњине, да им покор турци плате
Ћупрелићем учињени, освета је ова чиста.

Друго Коло.

Босанска се два пут сила на Трњине сломи село,
Турске кости на гомиле изнад села и сад леже,

Бјеснило је дивље турке на све наше краје вело,
Бјеснило их бесчовјечно на злочинство њино
стеже.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДЕВЕТО.

(Трче Архидјакон Петар, Сивања Беглербегова, сав га народ гледа како хитро и вјешто коња јаше; Сердар Јово Ђурашковић метне му свој чибук на ливаду, он залети хата и у најтренијем трку сагне се и угрaби чибук са земље, тада га сав народ поздрави пуцњавом пушаках.)

Шћепан (главарима.)

Има' сам ја у мојој Гвардији
Коњаниках толике тисуће,
Од свакога краја и народа;
Татаре сам гледа и харапе,
Киркизе сам гледа и Черкезе,
Још мојима очима не виђох
Нигда муње овакве на коњу,
Као момче ово што сад виђех.

Прото Аврамовић.

Није само он од тога посла,
Него га је Бог за свашто дао;
У нашој се земљи нигда није
Оваквога момчета дизало,
Ни дивотом ни сваком хитрином;
Управ су му седамнајест љетах,
Више знаде но нас половина;
Паметније мисли и ријечи
Нит сам чуо, нити ћу је чути,
Него неће ово наше бити;
А ако му Бог сачува главу,

Он је срећа овога народа,
Он је рођен да до вијек живи,
Он ће другим бити Скендербегом.

(Долази Архидјакон Петар, Шћепан га грли и оће да му дарује свој ћефердар. Петар се смије и нехоће дара примити.)

Прво Коло.

Што Пипере магла крије?
Што л' топови турски громе?
Што с' око њих пламен вије?
Што л' пушчане јеке ломе?

Друго Коло.

Топал-Паша курбан чини,
Соколове да задуши,
Лава робом да учини,
Да порасту муси уши.

Прво Коло.

Дим на турску војску иде,
Турска војска грдно бјежи,
Стражњи прве већ не виде,
Тисућа их мртви лежи.

Друго Коло.

Топал-Паша робом оста,
Пипери га ухватише;
Ту падиши бруке доста,
А Топалу и још више.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДЕСЕТО.

(Доходи један монах од некуда, Шћепан се диже срете га и одведе на страну; за дуго се ш њим забави, поврати се на оби-

чно мјесто сједне и позове монаха к себи међу народом, Монах приступи Патријарху и Владици руци и стане дупке пред Шћепаном, народ наврви гомилом около њих.)

Шћепан.

Духовниче, слушај што ти кажем:
Богу сам се јако заречао,
Да на срцу не држим тајине
Коју нећу на глас објавити
Пред овијем вјернијем народом,
Него причај право и открито
На цијо глас пред свијем народом,
Порад' шта си ти к мени дошао.

(Монах дрхтећи и обзирући се около себе вади ис штапа шиш, около којега замотано једно повеље писмо, одвије писмо и даје га Шћепану. Шћепан отвора писмо, гледа га као да га чита, и д радости плаче, народ забјешен шапти међу собом, чудећи се што је.)

Шћепан (отирући сузе.)

Духовниче, све на уста причај,
Што си доша и рад' шта си доша;
Неможе се никад исписати;
Ка' из устах у уста предати,
Чишће језик него писмо каже,
У писању штеде се ријечи.

Монах.

Види дивно твоје Величество,
Што ти писмо каже и говори.
Дали су ми жестоку наредбу;
На ријечи да ти све повторим:
Жељкује те видјети Русија,
Жељкује те ка' озеба сунце;

Цио народ пречезну за тобом:
Многе су се буне подизале,
И многа је крвца проливена,
Тражећи те народ од велможах,
Да те пуште и народу даду;
Бог то знаде што још бити шћаше,
Да им лажа у пук не помога,
Те рекоше ере си умръо;
Све разлоге и чисте свједоџбе
Изнесоше пуку пред очима,
Најпослије и гроб ти нађоше;
У кому си и ђе си сахрањен,
Тијем пуку очи замазаше;
Ал' се опет зуцати почело,
Да си здраво и ђе се налазиш,
С тога су ме к теби отправили
Твоје вјерне, које имаш слуге,
Да те видим, да ти се поклоним,
Да их чисто о теби извјестим,
Јеси ли им здраво и весело,
Како ти је међу Црногорце,
Чествују ли и слушају тебе;
И то су ми рекли, да ти кажем,
Како згоду виде и прилику,
За тебе ће послат' посланике,
Да се враћаш на твоме престолу.

(Шћепан плаче.)

Шћепан (отирући сузе.)

О неправдо, ђавољи породе!
Јели ово икад ико чуо,
Од како је гавран поцрнио,

Да над празним гробом очитају
Опијелю живоме човјеку?
Ал' кад чисто пред пуком испане
Лаж на лажу правда на истину,
Тешко ти га онда онијема,
Што ми силом престол ограбише,
И толику лажу посијаше!
Тада ће ми триста пута љепше
Засјат' слава, но ми сјаје круна,

Монах.

Допушти ми, твоје Величество!
Да одлазим од куд сам дошао,
Не може се ни тренућ трајати,
Јер зависи од мога трајања.
Красна срећа Царства цијелога,
Па каквога царства великога!
Које хоће да дуго живује,
Којему су дани тако дуги
Један његов — обичних стотина.

(Монах се клања просто и одлази, устаје Шћепан те га прати, дуго се с њим разговара и повраћа се међу народом веома весео и задовољан, народ се чуди и весели, свак гледа Шћепана с љубопитством као да га још никад нијесу видјели; свак мучи, нико ништа.)

Шћепан (народу.)

Пјевајте ми, браћо Црногорци!
Што ви пјесна колом не окреће?
Ко ће љепшу славу доживјети?
На свијету што бисмо тражили,
До овога што ни Бог дарова?
Ја већ никад у моме животу

Дана слађег доживјети нећу,
Нег честити данак кад ми дође,
Који ће ми с правдом даровати
Престол дједов и дједову круну,
Ни тај данак мени неће бити
Тако сладак ка' што је данашњи,
Но пјевајте и веселите се!

(Народ весело и с грајом потрчи и поче коло водити.)

Прво Коло.

Ходаверди, дивљи Паша,
Страшном војском Куче хара,
И ликова кулу Раша
Хоће турчин да обара.

Друго Коло.

Бјеже Кучи уз планину,
Дигла их је турска сила,
Од Косора мућа сину,
А извија грлом вила.

Прво Коло.

Дође витез од Косора
Јовов Ђуро са дружином
Те узавре бојем гора
Братоношком тада силом.

Друго Коло.

Лете турци низ орлује,
Тога Рашов зажди кулу;
Бјежи Паша, јадикује,
Уцвијели многу булу.

Прво Коло.

Турске војске поглавари
У тој кули изгорјеше,
Овакви су за њих дари,
Нека турци мање гр'јеше.

Друго Коло.

Бјежи Паша без обзира,
И без пола војске своје,
Неће рати, неће мира,
Зло му нешто ухо поје.

ЈАВЛЕНИЈЕ ЈЕДЕНАЕСТО.

(Долази Петро Џаја из Новога и доноси на дар Шћепану двије канарине у двије кљетке и једнога папагала; поставише папагала на његово сједало, почне га Шћепан звати.)

Шћепан.

Папагале . . . . папагале . . . .

Папагао (клањајући се.)

Цар . . . цар . . . цар . . . . цар . . .

(Народ се смије и крсти од чуда, различита и знаменита се толкованија просуше због Папагала о Шћепану међу народом.)

Теодосија Мркојевић (у себи заценут од смијеха.)

Враг би овдје пука' од смијеха,
З гроба би се човјек насмијао:
Баш је ово —, не знам што ћу рећи...
На свијету још ове смијешине
Нит' је било, ни ће, ја мним бити;
Да кажујем по тисућу путах,

Нико ово не би вјеровао.
Ово никад пристојати неће,
Што се ради с овијем човјеком,
За причање ни за вјеровање,
Све му свира по његовој ћуди
Жели лажи овој угодити:
Патријарх му бјеше отправио.
Средовјечну, готово неуку,
Хатурину ону неваљану,
И гдје ће га за петнајест данах
Научити, кад му се примакне,
Да му клекне на прва кољена,
Да му га је лакше појахати?
Опет лаже са свакоје стране,
Саковане по његовој ћуди,
По ћуди му и папага' дречи,
Та ово је ништа ко га знаде,
Ма велико чудо ко не знаде!
Да што почнем зборит' у народу;
Нагазићу на вељу злу срећу,
То ријетко бива у свијету
Да истина пред нечистом лажом
Смије своје уши помолити,
Најљепше је држ' језик за зубе.
За лаже ми није много стало
Ко се себе не стиди лагати,
Тај за свијет не обрће главе,
Него ти је стало за другијем,
Али опет у дрхтећој руци
Кантар право мјерити не смије.

(Коло пјева.)

Прво Коло.

Силна ти се Босна слеже на границе листом наше,
Пред њом Ћехај-Паша млади и Босански Капетани,
На Ублима сила паде, тридест тисућ' ње имаше;
Јаничари и Спахије и војници све бирани.

Друго Коло.

Наша војска нејакашна сломит' турке не могаше,
Страшна миса'. Обилића три војводе они тада,
Су четрдест другах пођу поклонит' се вољи Паше,
Са ватром му поклон чине и убију Пашу млада.

Прво Коло.

Мртав Паша само седми од витешке руке паде,
Наше браће двадест и шест погибоше код шатора,
Томановић с четрнајест из окола здрав испаде,
Данас спомен погипшима видиш, мрамор до мрамора.

Друго Коло.

Два Сердара тада удре на смућену турску силу,
Разгоне је и исјеку, половина не утече;
Слободи је пир велики, кад јој синци круне вилу—
Као што су под турскијем шаторима исту вече.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДВАНЕСТО.

(Долази граф Бујовић, Сердар Боко-Которски родом из Переста, и доноси Шћепану писмо од Провидура из Котора, у кому га моли Провидур да се не именује Шћепан Императором ни Царем, јер речена имена не звече лијепо у овим крајевима.)

Шћепан (поносито гледећи.)

Дану причај, Господин Сердаре!
Што то траже од мене Млечићи?
С каквим су те образом спремили;
Кад су своје грдно губавило
Сад казали цијелој Европи?

Граф Бујовић.

Млетачка је воља свагда била,
Од кад си им дошо у сусједство,
И данас је како што је била:
Друго име узми, које хоћеш,
Ал' се Царем ни Императором
Немој звати, јер ти не пристоји.

Шћепан (з грохотом.)

Зар Млечићи у мојојзи кући,
Да ме крсте како они хоће?
Што би онда Црна Гора била,
Кад би она Лаву Марковоме,
Као торба о репу висила,
Па ономе Лаву жалостноме,
Који носи, ево неко доба,
Ћуд лисичју а зечево срце,
Те се клања сјенки од мјесеца,
Робињама направља папуче! *)

Граф Бујовић.

Знам, Шћепане, ти си човјек уман,
Срећа ти је у крила удрила,

*) Султаније.

А дјела ти способности кажу:
Но за тебе Царско име није,
С тобом би се могло и сложити,
Но се с мјестом овијем не слаже.

Шћепан.

Ја се звао тако ал' онако
Вама није ни шире ни уже
Само ви се не даје сакрити
Опачило ваше ваздакадње
И подмукла подлост душе ваше,
Којано је благородној души
Много тежа но турска дивљина —
Истим путем, којим си дошао.
Хајде натраг, поздрави Млечиће,
Још им треба много које часа
Да им дуги порасту бркови,
Па што такво да почну зборити.

ЈАВЛЕНИЈЕ ТРИНЕСТО.

(Одлази Граф Бујовић. Долази један слијепац, који је пјесну извео о новој побједи на Чево и у Црмницу, умоле га да је пјева, почне гудјети пред Шћепаном и главарима, пук се нагомила да се не може крknути.)

Слијепац (поје.)

Здружише се два велика змаја,
Отправише турке и латине.
Сто и тридест хиљадах пушаках,
Да ухвате Цара Русинскога,
Те у Црну Гору добјежао,
А заробе Царицу слободу.
Цар се сакри у село Граћане,

А Царицу бране Црногорци,
На хиљаде падоше јунаци,
Потекоше ријеке крваве,
Потопише Турке и Латине.
Засја света Царица слобода,
Засја млада ка' на гору сунце,
Благо вама до шест витезовах,
Те водисте у бој Црногорце,
Ваше име никад не умире:
Вукотићу са Цетиња Перо,
И сердаре Поповићу Стано,
Војеводо Драго Вукотићу
С побратимом Милићем Војводом,
Млад Ђаконе Црногорска дико!
Са сердаром Ђурашковић Јовом.
Благо вама, сиви соколови!
Соколови Црногорски момци,
Ви бесмртну славу задобисте,
Сијекући шест нељељах турке
Преко Чева и по дно Црмнице,
Докле силу турску саразисте,
И демону сломисте рогове.

(Сврши пјесну слијепац. Шћепан гледа пред собом, боље му се допадаше пјесна Папагалова, но овога Слијепца. Разлази се скупштина).

ДЈЕСТВИЈЕ ЧЕТВРТО.

ЈАВЛЕНИЈЕ ПРВО.

(На Цетињу.)

(Долази посланик Императрице Екатерине вторе Књаз и Генерал Георги Долгоруков и са њим 30 официра, доносе Црногорцима грамату од речене Царице, којом их позивље да устану на турке јер је и она с турцима заратила. Владика Сава пише у сва племена Црногорска да иду на малу Госпођу на Цетиње, да чују Грамату Царице Руске што им пише.)

(Соба у манастир на Цетињу. Књаз Долгоруков, Владика Сава, Патријарх Бркић, Теодосија Мркојевић, официри Руски.)

Књаз Долгоруков.

Желио сам од мога ђетинства
Ове горе ваше видијети,
О којим се чудна преданија
На све стране чују и просипљу,
И ево ме лијепа судбина
И доведе сада међу њима,
Да се с вама видим и познадем,
Радујем се и веселим томе.

Владика Сава.

Гора з гором састат' се не може,
Али човјек може са човјеком.

Књаз Долгоруков.

Како сам се из мора извеза'
На границу стао Црногорску,

У души сам велику премјену
Осјутио, не знам ни сам какву,
И први сам камен Црногорски
Пољубио са братском љубављу.

Владика Сава.

Колико ће човјек путовати
С предјелима и чуства мијења,
Особено на предјел собратски,
На њем човјек мора и да не би,
Још кад га веза двојеструка
Тако силно веже и скопчава,
Како што нас са Русијом веже.

Кназ Долгоруков.

Ово чисто вјеровати може
Ваша милост и Преосвјаштенство,
Од како сам љетос изишао
Из милога отачаства мога,
Сад сам само дихнуо воздухом
Пријатнијем, а прије нијесам.

Владика Сава.

Своје с туђим није, смијешано,
Од туђега свагда туга бије.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДРУГО.

(Довоси ђаче ракије, узимље Теодосија Мркојевић ракију те служи Патријарху, Владику, напуња чашу и даје Књазу, а овај се извињава да не пије ракије.)

Теодосија Мркојевић (пружајући му чашу.)

Узми, Књаже, не нећкај се ништа,
Ове горе не љубе регуле,

Јер су у њих дани предугачки,
Телиш оним што код куће чамју,
Кад их човјек не фи поткидао
Са пјесмицом и чашом ракије;
Док си овдје треба забацити
Свеколике свјетске посластице,
Ка' да си се из нова родио.
(Гледа га Кнез љубопитно и попије добру чашу.)

Теодосија Мркојевић (смијући се.)

На здравље ти! вјешто је искапи,
Као да си и прије почињa.
(Сви прочи пије ракије.)

Књаз Долгоруков (Теодосији шалећи се.)

Па си добро још, Игумане, сиров
Под бијелим и дугим власима,
Лице ти је ка' младићу сјајно,
Колика си љета избројио?

Теодосија Мркојевић.

Гоним управ седамдесет шесто,
Ал' га гоним али га престижем,
Не знам љепше како бих казао.

Књаз Долгоруков.

Седамдесет и шеста година
(Къ своима; онъ еще молодецъ)
Такови су синови природе,
Којим њежност, којим излишности
Здравје, благо најдраже на свјету,
Отровале ка' знаду нијесу.

Ја мним, оче, мало што и мислиш,
Но смирено филозовски чекаш,
Што ће теби дан који довести.

Теодосија Мркојевић.

Мислим, Књаже, и прскох мислећи,
Мисли су ми веће јаде дале
Двадест путах, но тешки послови.

Књаз Долгоруков.

Нама, што смо у свијет широки,
Мисли ломе главе немилостно,
Али вама, што би их ломиле
На овоме мјесту узаноме?

Теодосија Мркојевић.

У тјескоти мора се мислити,
И ове су мисли различите.
Та све мислиш од добра к бољему,
Оно боље ако ти измакне,
Добро ти се у зло преокрене,
То је управ смијешно мишљење;
А ја мислим од зла пут горега,
Зло преносит, горега се чувам;
Ти си рођен и честит и срећан,
А ја исто ка' тица у гори,
Бога славим и дневи и ноћи
Што нијесам тица у кавезу,
Ово ми је драже од свијета,
Тијем питам душу и тијело.

Књаз Долгоруков.

Међер знадеш мислит' и зборити,
У свијет си ваљда путовао,
Ако ништа ано да се познаш
С наукама и с Богословијом,
Које ти је нуждно знати било,
Да получиш свештено званије.

Теодосија Мркојевић.

Веома сам мало путовао,
Самоук сам ако штогод знадем,
По буквици учио сам књигу
По људима учио сам свијет,
По звјездама и Богословију,
Што ми друга требује наука,
Како овдје у наше крајеве?
Много огња под малијем лонцем
Ал' ће пренут' ал' пролит' млијеко.

Књаз Долгоруков.

А домаћи какав ви је живот?
Имате ли уредне часове
Кад лежете и кад се дигнете,
Када ћете сјести за обједом,
И вечером сједите ли дуго?
Имате ли какве год забаве?

Теодосија Мркојевић.

Код мене је оваква уредба:
Кад огладним, онда ми је нодна;
Дуго сједет' не могу вечером,

Но како се код ватре огријем,
Чашу вина но добру испијем,
Те наздравим санку и дружини,
Па отеле згријат' у постељи;
Јели зора, ето ме на ноге;
Забаве ти друге не имадем,
До једнога сама разговора
С живијема, али с мртвијема,
Кад ни с једним онда сами собом.

(Пуцају машкули непрестано, који позивљу Црногорце да иду на скупштину.)

Књаз Долгоруков.

Не могу се наслушат' милине,
Јербо су нам све ове литице
Оживјеле крупним одзивима.
Та ово је пријатно слушати,
Телиш оном, ко га чуо није.

ЈАВЛЕНИЈЕ ТРЕЋЕ.

(Сабраше се Црногорци листом, излази међу Црногорцима Владика, Патријарх, књ. Долгоруков, Теодосија Мркојевић и официри Руски. Црногорци су дигли капе на пушке, а Теодосија Мркојевић чита Грамату од Царице, по прочитању Грамате учине Црногорци у три пута весеље из пушака.)

Књаз Долгоруков.

Чуј народе јединоплемени,
Прослављени у свијет храброшћу!
Православна велика Царица
Спремила ме да међу вас дођем,
Да вам предам Њезину грамату
И Њезине свештене ријечи,
Те ми даде из уста у уста,

Вам их предат' од слова до слова.
Велико је моје посланије,
Царска ријеч аманет највиши,
Драгоцјеност највиша на земљи,
Рјеч је Царска царства религија,
Ја вам носим страшна сокровишта,
Уцијенит' уста их не могу,
Свака ријеч, коју сам донио,
По бриљант ваљаде из круне,
Још никада вјести ни вјестника
Овакога овдје дошло није,
Од кад ваше горе поникоше.

(Црногорци изабирају Сердара Јова Петровића, који је учио неколике године у Петровом граду, да он говори с Књазем.)

Сердар Јово.

Изговори, Књаже, што имадеш,
Ми смо жељни добријех гласова.

Књаз Долгоруков.

Царица вас љуби ка' синове
Пазиће вас како ђецу своју.

Сердар Јово.

Ми то чисто, Књаже, вјерујемо,
И ми Русе ка' браћу љубимо.

Књаз Долгоруков.

Извјестно је њеном Величеству
Ваша храброст од пантивијека
И преданост ваша непокретна
Посестрими Русији те гојите.

Сердар Јово.

То смо дјелом до сад показали,
Ни по сад се лијенит' нећемо,
Што могнемо у свакоју згоду.

Књаз Долгоруков.

Дајем вама на знање свијема,
Како Султан, невјерни Мустафа,
Враг заклети крста Христјанскога.
Обрјезкова нашега Министра
Безаконо у тавницу баци,
Рат објави као из ненада
Православној великој Царици
И цијелу роду Христјанскоме;
Царица је дигла силну војску
И кликује из упила гласа,
Ко се годе су три прста крсти,
Да устаје на ноге јуначке,
Да дижемо срушене олтаре,
Да на њима крсте исправљамо,
Да пропоје вјера православна
Славу Божју и пјесну побједну,
Да гонимо поганскога сина
Из Европе к његовом гнијезду,
У његове запарне пјешчине.
Спомен'те се, храбри Црногорци!
Какву предци ваши задобише
Нечувену славу и јунаштво
С Александром Царом Македонским.
(Смије се Теодосија.)
Спомен'те се дјелах витешкијех
Ваших Царах и ваших Деспотах,

Па јунаштва, ком се свијет диви,
Те сте свагда собом показали
Под барјаке Скендербега Ђура
Против гадне силе Отоманске,
Спомен'те се вашијех претковах
И њихове борбе очајане,
Први они барјак развијаше
Од славјанах свијех у Европи
Проћ турчина општега крвника
А у помоћ Петру Великоме.

Сердар Јово.

То је било, него са сном проће,
Погибоше Цари и Банови,
Ка' да у њих удри муња жива,
Погибоше Срби на све стране,
Погибоше душом и тијелом,
Ми, ни на пут ни на дом остасмо
На потрку свијема мукама,
Само што злом и страшном осветом
Живујемо у овим горама;
Помогосмо Петру Великоме
Па сва наша крвца и страдања
Богом просто, када смо помогли,
Осветивши Петра од Ахмета;
Нас потреба није соколити,
Што можемо готови смо свагда,
Јели Бог да', имамо ли с киме,
Побоље ће нас познати турци,
Ал' се бојим несрећне недаће,
Срећа нам се стара заметнула,
Пробудит' се она лако неће
Докле год се ситана наспава.

Књаз Долгоруков.

Монархиња жели православна,
Да на помоћ њенога оружја
Рат с турчином одмах заметнете,
Да се листом на турке дигнете,
Да Стамболу с војском маршират
Да на њему с војском ударите,
Па што Бог да и срећа јуначка.

Сердар Јово.

Ми смо у рат до вијек с Турцима,
Још се никад мирили нијесмо,
Нити ћемо док је од нас трага;
Дићемо се одмаха на турке,
С њима ћемо боја учинити
По граници на свакоју страну,
А с ким ћемо маршират' к Стамболу?
Малене су, Књаже, наше силе!
Ми се једва бранити можемо,
Имали нас десетак тисућах
С мало хране а још мање праха?
Куд се годе з границе шенемо
Срести ће нас двадесет тисућах,
Мало даље срест' ће и педесет,
Па не мрца и заваљеника,
Но Бошњака али Арбанаса,
Од искона војничког народа,
Те се рађа и мре под оружјем.
Да ли не знаш, они су Стамболу
Остра сабља а десница рука,
Колијевка то је Јаничарска,
А јаничар сила крволока.

Кнъаз Долгоруков.

Није турчин, оно што је био,
Но је грдно на нос посрнуо;
А сачувај Боже, да је оно,
Што се једном о њему зборaше,
Да му кола у гліб не падоше,
Већ би свијет црњи пака био.

Теодосија Мркојевић.

Крај имаде куга и зло свако,
А да краја не бише имали,
Цијели би свијет поморили,
Те би земља постала пустиња,
Да се по њој дивља стада шире.
Слава Богу, што турчин посрну,
Но пред ким је, Књаже, посрнуо? —
Пред силама и пред народима,
Ал' спрам нама он јошт не посрну,
Спрам' нама је јошт њега сувише,
Ми смо шака малена народа,
Богу хвала, опита слободом,
Да нам није јошт ове' пјаности,
Давно бисмо и ми упанули,
Ка' сви други у ђавољу торбу,
Ђе су веће смјешћене јабуке.

Кнъаз Долгоруков.

У турску је данас са свим друго,
Није оно што је прећe било,
Уљегла је зука у народе,
Судбина је тајна потпалила,
Потресла се душа у народу,

Већ им на нос мирише слобода.
Сва је турска данас у Европу,
Ка' стог сухе сламе ал' сијена.
Не требује него смјела рука
Да ући метне ватру с једне стране,
Да се цио пепелом прометне;
А та рука ви можете бити,
Ако знасте и ако шћедосте.

Теодосија Мркојевић.

То тај може мислит' и зборити,
Који незна како ствари стоје:
Ал' не онај, који их познаје.
Како бисмо ми то урадили,
Без помоћи некога другога,
Кад Бошњаци, наша родна браћа,
Слијепи су те не виде ништа,
Куран им је очи извадио,
Куран им је образ оцрнио,
Код њих нејма душе ни образа,
Који не би за куран умрло;
То је њина кукавна светиња!
О слободи и о народности
У њих нико појатија нејма,
У гроб су их обје сахранили.
Арнаут је ни вода ни вино,
Народности ни слободе нејма,
Он за образ не зна и поштење,
Продаје се ко му више даде.
За новце ће свашто учинити,
Матер продат' а оца заклати.
Та витеза Скендербега Ђура
(Који њима не бјеше приличан,

На Ујаке Ђуро налицаше,
На Балшиће на Српске Кнежеве)
Баш овога славнога витеза,
Кога више никад отећи неће,
Продадоше за новце турцима;
Да им ноћу Ђуро не утече
Из постеље, те некако чудно,
Хоћаху му главу откинути,
И продат' је за новце Султану.
Скендербегу ми смо помагали
Борити се против силе турске,
Арнаути то знати не хоће,
Они су нам највећи врагови.
За Грке ти казат' не умијем,
Но ни од њих посла бити неће
Без туђега масла и помоћи.
Булгарин је без душе трупина,
Он је убјен топузом у главу,
Не сјећа се што је прије био.

Књаз Долгоруков.

Около вас Србах много има,
Да вам нико други не помогне
С њима чуда урадит' можете,
Од вазда су Срби народ храбри,

Теодосија Мркојевић.

Истина је да су народ храбри,
Да су били, али ђе су сада?
Вјеровања Србе истражише.
Ми смо Срби народ најсрећнији,
Сваки Србин, који се превјери,

Просто вјеру што загрли другу,
Но му просто не било пред Богом,
Што оцрни образ пред свијетом,
Те се звати Србином не хоће;
Ово ти је Србе искобило,
Робовима туђим учинило.

Кназ Долгоруков.

Како кажеш, оче Игумане!
Одовуд се врцнути не може,
Кад су тако скупјени крајеви.

Теодосија Мркојевић.

Може, Кнаже, оно што се може,
А више се ни тражити неће;
Ми хоћемо заврћи бојеве
Около нас су десет градовах,
Турке ћемо навуђ' на границе,
А све турке најжешће јунаке
Од све Босне и од Арбаније,
Ту ће бити големо помоћи,
И напретку вашем олакшице,
Но се, Кнаже, поклони Царици,
Преданост јој нашу чисту кажи,
Не заборав' напоменут' истој,
Када би се смирила с турцима,
Нек нас з браћом Русима удружи,
И помири с клетијем турцима,
Да ка' пређе с нама не уради;
Заједно се побисмо с турцима,
Па се Руси без нас умирише
Нас сиротне саме оставише
Разљућени сили Песијанској.

(Главари и сав народ из грла.)

Срамота је, оче Игумане!
Спомињати оно што је прошло;
Ми смо муке довијек парали,
А људи су за муке рођени,
Ти о миру до вијека сањаш.
Да мир буде, како ти говориш,
Како бисмо без рата живјели?
Рат је нама душа, Игумане!
Но не збори, што ти не пристоји,
Ере ћеш се за језик ујести.

ЈАВЛЕНИЈЕ ЧЕТВРТО,

(Пуче гроздпушаках на брду, иде Шћепан па му по обичају чине весеље, како чују остали Црногорци, који су на искупу около Грамате, сви проспу огањ, на весеље одговоре весељем, тешко буде веома Књазу Долгорукову, који им је кажева, да је Шћепан лажа, и Црногорци му рекли да вјерују Књазу; дође Шћепан.)

Књаз Долгоруков.

Ај ти лажо једна непозната,
Како си се смио усудити,
На зло име употребит' Царско,
И поруге толике градити.
С освештеним једнијем именом?
Помазаник не знаш што ће рећи,
Вјешала су већ ништа за тебе.

Шћепан (узбуђен.)

Ево народ цио за свједока,
Јесам ли се икад Царем назва,
Нека народ по души свједочи,

Него сам се од тога имена
Устручава како од ђавола,
Али ко је мога', ал' ће моћи
Пуку икад уста затиснути,
Да не збори што му на ум дође?

Књаз Долгоруков.

Сведоџбах су јавнијех стотине,
Ти си грдни кривац пред законом,
Ништа тебе опрати не може,
Луг ни сапун ни све твоје лаже,
Твоја лажа није једна шала,
Гракнула се она на далєко,
На четири краја од свијета.

Шћепан.

Па што мене толико кривите,
Што свјетина око мене хучи?
Народ крсти како кога хоће,
Ко' ће порећ' Божју и народњу?

Књаз Долгоруков.

Знаш ли како суде самозванца?
Теби иста осуда слиједује,
Над тобом је она изречена,
Само што је треба извршити.

Шћепан (јако узбуњен.)

Па ко мене међу Црногорце
Да судити и казнити смије?
Човјек један без никакве силе,
До једнијем празнијем рјечима,

Да нада мном изрече отсуду?
Кичељиви Стамбол и опаки,
Удружени с лукавим Млетцима,
Отсуду ми подписат' не смјеше!
Много би се сломило мишицах,
Много би се сломило оружја,
Док би мени изрекли отсуду,
Ја сам могу спрам једнога стати,
А с оваким храбријем народом
Не бојим се до Бога никога;
Него збори, Књаже, о другому,
О чему си послат не прескачи,
Други пут ћеш о мени зборити,
Кад се и ја мало поразберем,
И ствари се на даље уреде,
Тад ће изист' дјело на видјело,
Што ти хоћеш како л' мене зову.

Књаз Долгоруков.

Сад потврди прво нијекање.
Свашта сам се о теби наслушa',
Ал' све мого вјероват' нијесам,
Док ми данас ти све посвједочи,
Али сада цијело вјерујем,
Да ти свијет ништа не придиже.

Шћепан.

Вјеровао ил' не вјеровао,
Мени није ни најмање стало,
Па управо, да ти не замећем,
Да таквизи за мном добро зборе,
За мене би то погрда била;

Ал' кад такви за мном зло говоре,
Ја се тијем дичим и поносим,
Сада вићи како те цијеним!

Књаз Долгоруков.

(Обративши се к народу разљућен.)

Чујете ли њега, Црногорци!
Са каквијем дочека поздравом
Посланика Царице Христјанске,
И једнога Књаза старинскога,
Да првога у све Царство нејма?
Чујте добро, што ћу ви казати:
Ви ако сте онај народ вјерни
И предани Русиј посестрими,
Ако боли вас подруга грдна,
Која паде на свијетло име
Великога Цара Русинскога,
Чрез ништавца овог самозванца,
Сад одмаха њега изведите,
Сад одмаха њега стријељајте
На сред равна поља Цетинскога.

Народ сав.

Све за љубав велике Царице
И за твоју, њеног посланика,
Чинит' ћемо од овог човјека,
Стријељат' га никако нећемо,
Друго сваштo, што је теби драго.

Књаз Долгоруков.

А ви сабљу његову узмите,
И одмаха с њиме у тавницу,
Нека и њој лаже своје каје.

(Скочи неколико Црногорацах, узму од Шћепана сабљу, Шћепан уздрхти и почне плакати.)

Књаз Долгоруков (с повелителним тоном Шћепану.)

Треба лажу сада да откријеш
Пред очима цијела народа,
Треба казат' од куда си родом.

Шћепан (забуњен послије дугог ћутања.)

Грк сам родом из града Јањине.

(Књаз Долгоруков дозове једнога официра, који умије Грчки, да види јели истина да је Грк, но Шћепан не умједе ништа грчки.)

Књаз Долгоруков.

Лажеш, лажо, ка' си научио!
Ти нијеси Грчке ни видио,
Него кажуј од куда си родом,
Да л' не видиш виле пред очима?

Шћепан (јецајући.)

Ја сам управ родом Далматинац,
Племеном се зовем Раичевић;
Ако ово не буде истина,
Прост ви живот, ви ме каменујте.

(Послије дугога испита виде да је чисто казао од куда је, поведу га и затворе у једну клијет више собе Књ. Долгорукова.)

ЈАВЛЕНИЈЕ ПЕТО.

(Долази неколико Црногорацах з границе и доведу са собом Патријарха Цариградскога Есперијуса.)

Поп Андрија.

Добро дошли, браћо Црмничани!

Од куда вам тај духовник стари?
Толиција рад' шта га пратите?

Један Војник.

Лов смо добар, Прото, уловили,
Али му се тако веселимо,
Ка' да ће нас све опржит' мућа.

Поп Андрија.

Вићу на вам' нешто сте ијетки.
Причајте нам, да видимо што је,
Па до кога узбуде кривица,
Одговар'о Богу и народу!
И шеница имаде кукоља,
И духовник може залудити,
Но кажите ко је тај духовник,
Какав поса' ви с њиме имате.

Исти Војник.

Патријарх је ово Цариградски,
Па нас гријех и несрећа наша
С њим удеси, те га ухватисмо.

(Скочи на ноге Књаз Долгоруков, Владика Сава, Патријарх Бркић, Владика Арсеније, официри и сав народ да га из љубопиства виде. Патријарх се Бркић с њим познаде, целиваше се по обичају, тако исто и друга господа духовна и мирска.)

Поп Андрија.

По рад' шта је Патријарх Вселенски
И каквијем послом амо дошa'?
Рад' шта ли сте ви пружили руке
На аманет и светињу своју?

Други Војник.

Рад' шта Прото, рад' несреће наше,
А његове вјечите нагрде!

Поп Андрија.

Каква може то бити подруга
С свјетилником вјере православне?

Исти Војник.

Ка' највише што си икад чуо,
Па је такве ни чуо нијеси.
(Свак слуша с љубопитством).
Ево има седам—осам данах
Од како је доша' на граници,
Свако му се живи овесели,
Ка' да ново нас огрија сунце,
Свак похита, кано Патријарху,
Да поуку од њега чујемо,
И примимо свеће благослове;
Кад код њега, имаш што виђети!
Поче вражју просипат' поуку,
И тровати народ опачилом,
Поче кумит, што чуо нијеси,
Да се земља под нама пропане!
Све гологлав а с крстом у руке,
Да се народ турцима предаје;
Сви се томе послу зачудисмо,
Да нас куша, сав народ помисли,
Јесмо ли му у закону тврди,
Љубимо ли слободу јуначку;
Када виђе, кумства не помажу,
Поче клети, у кам затуцати

И на народ проклества силати
И некакве крупне анатеме
Ако народ за њим не окрене,
Да се иде турцима предати.
Кад вићесмо што хоће Патрика,
Христјанском га вјером закумисмо
И његовим великијем чином,
Да се прође таквијех пословах,
И да иде од куд је дошао,
Да се грдна брука не набија
С лијепијем нашијем законом;
Кумисмо га три—четири дана
Ко се годе код њега намјери,
На сва наша кумства не обрну,
Нити једном рече хвала Богу!
Но све прати ону наопаку.
Тад прегнусмо, не знам ни сам како,
Ако ће нас све Бог саразити,
Ухвати га и доведи к вама.
Сад чините од нас и од њега
Како знате, што вас душа боли,
А сви бисмо воли погинути,
Него ишта да му ружно буде.

(Свак гледа преда се и снеби се.)

Теодосија Мркојевић (зловољан крсти се.)

Даница се сатаном провржe,
Јербо пође против воље Божје,
С тога с неба паде у тартару,
(Зло са горим хоћу да покријем)
Архистратиг кад први сагреши,
Ка' ће слаби човјек да не згреши?

(Опет ћутање велико, свакоме нешто мучно бива. Патријарх Есперијус броји бројанице и плаче.)

Теодосија Мркојевић.

Сад он плаче, и ја ћу плакати,
Ронит топле сузе покајања.
Великаши и гријеше крупно,
Смртна рука над њим власти нејма,
Но ће њему за његова дјела
Небо судит', а земља не смије.

ЈАВЛЕНИЈЕ ШЕСТО.

Бајо Гаврилов.

Барем сада, оче Игумане,
Без господе нијесмо сиротни,
Но их ево на свакоју страну:
Цар и Принцип с тридест офицерах,
Два Владике и два Патријарха,
Шест Сердарах и шест Војеводах,
А помаћим ни броја се не зна.

Теодосија Мркојевић.

Истина је, наша четовођо!
Доста их се сада намјерило
(Али си се мало забројио),
Да Бог даде у напријед више.
Што би биле пчеле без матице?

Бајо Гаврилов.

Доста их је мајде Бог ме, оче!
Довијала некаква вјетрина,
Већ их никад Црна Гора неће

Оволико очима видјети,
Много би их једном Царству било,
Оволико чуда за нас није,
Него ће се брзо, распршати.
Зли смо, оче, ми до Бога слуге,
А они су листом празноруки
(Сви до тога Рускога принципа),
Слану шаку радо људи лижу,
А на празну не обраћу главе,
Истина је, што си ти рекао:
Збуњене су пчеле без матице,
А какве су са много матица?

(Теодосија Мркојевић од имена оба Владике, Патријарха Бркића, и Књаза Долгорукова моли Есперјуса, да даде благословено писмо онима, који су га довели на Цетињу. Есперијус дава писмо и они одма прилично његовом званију испрате обратно Вселенскога Патријарха.)

ЈАВЛЕНИЈЕ СЕДМО.

(Долази Пејо Мађар, житељ Скадарски, а родом из Подгорице, и доноси писмо Владици Сави и Црногорцима од Беглербега Румеливалиса, целива Владику у руку и дава му писмо, Владика прочитавши исто, дава га Књазу Долгорукову. Књаз неумијући прости рукопис читати, даде писмо Теодосију Мркојевићу, да га на глас прочита.)

Теодосија Мркојевић (чита писмо.)

Везир-Паша Румеливалеси,
Поздрављам те, Цетински Владико,
И главаре од све горе Црне!
Ево има неколико дана,
С сваке стране доушавају ми,
Да је Москов некакав из мора
Изишао, и у вас дошао,
Донијо вам некакве фермане,

Те вас на зло учи и подбада.
Проћите се, море, сијасета,
Зар Москова нијесте познали.
Што је прећe с вама урадио?
Ако ћете да смо пријатељи,
Чувајте се његове преваре,
Пут му дајте од куда је дошао,
Што прст мене међу туђа врата?
Ми смо једно били и бићемо,
Домаћа се чељад посвађала,
Па ћемо се смирит', ако Бог да!
Што вам трéба нечесова дружба
Са Московом из преко свијета?
И да хоће помоћ' ви не смије,
И да смије помоћ' ви не може,
Он је саб'јен на крај од свијета,
Те не може ни од које руке
Вами чути смрти ни живота.

(Смије се Књаз Долгоруков.)

Прото Аврамовић.

Чујеш пасје безобразне кланье! —
Домаћа се чељад посвађала,
То ће рећи да смо с њима једно.

Поп Андрија.

То ће рећи да смо ми њихови.

Прото Аврамовић.

Би ли ово дјеца написала!
Баш су турци слијепе будале.

Поп Андрија.

Јесу турци дјеца, но пакосна,
Будалећи турци све мудрују.

Прото Аврамовић.

Будалећи турци све мудрују!
Ја не могу овојзи мудрости
Никаквога краја нигђе наћи.

Поп Андрија.

Њојзи краја трудно наћи није:
Гордост сл'јепа јесте душа турска,
А душа се ова лажом пита,
Неће турчин тобож да попушти,
И сад броји да смо ми његови,
Ради тога он нас и домаћи.

Прото Аврамовић.

Па каква је та пријека лажа?

Поп Андрија.

Мало мања него она што је,
Те Мустафу братом сунца зову.

Књаз Долгоруков (Пеју Мађару.)

Ej Мађаре, како је турцима
Што сам доша' међу Црногорце?

Пејо Мађар.

Господине, као трн у око,
Грдно су се смели и смутили,
Реп ни глава не знају ђе им је.

Књаз Долгоруков.

А што турци о мени говоре?

Пејо Мађар.

Јад их знао! што им на ум дође:
Неко тако, а неко онако,
Него су се добро уплашили,
Живот им се за пару не мили,
Али ће им добро мило бити,
Што си Цара врга' у тавницу.

Књаз Долгоруков.

Каква Цара? ти си полудио!

Пејо Мађар.

Свак га тако зове, господару!
Ја га крстит' не знадем иначе.

Књаз Долгоруков.

Та оно је једна лажа пука,
С тога сам га врга' у тавницу.

Пејо Мађар.

Ко је, да је, он је нама добар,
Он је ову земљу прославио,
И турцима много јада дао,
У главу им маглу уђерао.

Књаз Долгоруков.

Може л' икад то истина бити,
Да се турци, како ми се прича,
Једне лаже баш толико боје?

Пејо Мађар.

Истина је, честити принципе!
И још више него ти се прича,
То је чудо преће нечувено,
Плаше буле турску дјецу њиме.

Теодосија Мркојевић.

Оли сада одлазит' Мађаре?
Али ти је, али није хитња?

Пејо Мађар.

Хитња ми је, већа бит' не може;
Ак' у Скадар сјутра не приспијем,
Нејмам више главе на рамена,
Да не чекам одговор на писмо
Ни тренућ се задржао не бих.

Теодосија Мркојевић.

Одговора не чекај никаква,
Из главе је ово Владичине
И свакога врстнога главара,
На писмо му отписати неће.
Без поруге своје и његове
Ко би на њем мога' отписати?

Онако се не пише људима.
Ти на уста поздрави Везира,
И кажи му чисто и открито:
Црногорци жељет' не умију
Са турчином мира ни љубави,
Добра турског никако не хоће,
А од зла се не плаше турскога;
Јошт му и то придодај, Маџаре!
Да су Руси наша родна браћа.
Нејма силе у свијет никакве,
Која би нас могла разбраствити,
Па да нама ни браћа нијесу,
Него да су из пакла ђаволи,
Опет су нам милији но турци;
Још му и то придодај, Маџаре!
Да се код нас свијају махови, (Фишеци.)
Он ће знати на што ово слути,
Градови се хоће турски скоро
Залјевати нашијем оловом.

(Одлази Пејо Маџар.)

ЈАВЛЕНИЈЕ ОСМО.

Поп Андрија з дружином (кријући од Књ. Долгорукова.)

Ја у себе нешто рачун чиним:
Ствар се мени ова не допада,
Што Шћепана данас затворисмо,
Што Шћепану јавно пред народом
Изгубисмо образ и цијену,
Ово за нас добро бити неће.

Сердар Вукале.

Рад' шта за нас добро бити неће?

Поп Андрија.

Јер смо себи штету урадили.

Сердар Вукале.

Какву штету себи урадисмо?

Поп Андрија.

Те велику, како ми се види,
Ко је, да је, ја га не познајем,
О њему се за ово питало;
Ал' га народ за Цара држаше,
Чествоваше и бојаше га се,
И народ се овијем именом
Окреташе како желијасмо,
Како свијет около пјанога,
Њим држасмо слогу у народу.

Сердар Вукале.

Ту си, попе, добро угодио.

Поп Андрија.

Ми Шћепана сада нагрдисмо.
Што је Шћепан, то је ствар од ништа,
Народњега Цара изгубисмо,
А Бога ти! куд ће већи изгуб?

Војвода Нико.

Још не знате што смо изгубили,
Но ћемо се послије сјетити.

Поп Андрија.

Баш сјетити и грдно кајати.

Сердар Вукале.

А зашто смо оно учинили?
Одашта се хоћемо кајати?
Принудит' нас није мога' нико,
Но изгуба ту није велика.

Војвода Нико.

Ми смо оно данас изгубили,
Што никада већ стећи нећемо;
Ми имасмо, што нико нејмаше,
Без терета никаквога Цара,
Не искаше паре ни динара,
А играше како ми свирасмо.

Сердар Вукале.

Још се није у свијет рађао
Цар јевтиниј никад од Шћепана,
Он под Богом друго не тражаше,
До по оку добра меса на дан
И дипалах двоје да му свира.

Поп Андрија.

Све је лако, али ево бруке!
Књаз ће овај од куд је дошао,
Што год грана и друме направља,
Нас с турцима како припокоље,
Ми Шћепана грдно изгубисмо,
Без узде ће остат' Црногорци

Да све раде по својојзи ћуди,
И тада се ништа знати неће
Ни ко пије, ни ко плаћа вино.
При смутњама нашим домаћијем,
Ствар је турска нама као свадба,
Ми то добро знамо сви тројица,
Рођени смо у бесудну земљу,
Проста куга да нас све понесе,
Но времена прва да се врате.

Сердар Вукале.

Кад је таква штета у Шћепану,
Далеко нам није измакнуо;
Ми нијесмо убили Шћепана,
Но у ону клијет затворили;
Само ону клијет отворимо,
Ето Шћепан, као што је био.

Поп Андрија.

Ето Шћепан, није погинуо!
Управ човјек онда и погине
Чест, поштење када му се узме;
Него треба добро да пазимо,
Јер послије нас помоћи неће
Соломуни да се прометнемо.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДЕВЕТО.

(Долази један стражар послат од Шћепана, клања се Књазу Долгорукову и прочој господи, и стане дупке пред Књазем.)

Књаз Долгоруков.

Црногорче, што тражиш од мене?

Стражар.

За малу сам ствар овдје дошао,
Аманет је Божи ствар велика.

Књаз Долгоруков.

Да ну причај, да чујемо што је.

Стражар.

Шћепан ми је аманет предао,
Није једном него по сто путах,
Да вас молим од његове стране,
Да му ону тицу, те говори,
Пошаљете к њему у тамницу,
За разговор један и забаву,
Да му брже пролази вријеме.

Књаз Долгоруков (срдито.)

Какву тицу, ти си полудио!
Чујете ли лаже безобразне
У чему је с нова загазио!
Како се је мога' усудити,
Ствар ништаву од мене искати,
Запалит' ми образ пред народом?
Како да сам ја овдје дошао,
Да му чувам и да му надгледам
Беспослице и његове тице.
Ово ништа друго бит' не може,
Него са мном набија подругу,
Куд ће већа, него ова што је!
Грдни један скитач безобразни,
Нити моја слика ни прилика,

Наружи ме данас пред народом.
Раван мени да ово учини,
Ласно бих се мога' извидати,
Одма бих га на мејдан позвао.

Стражар.

Опрости ми, драги господаре!
Крив у томе ја нијесам ништа,
Рад' аманта доша сам Божјега,
Више с' бојим Бога но икога!

(Књаз не одговори ништа, него се срдит на страну нагне, стражар одлази, а Теодосија Мркојевић полако приступа Књазу и почне му тихо говорити.)

Теодосија Мркојевић.

Господаре, коме се противиш?
Зар маленкост једнога будале
Да Књажевску твоју смути душу?
Пјаницама и лудим људима
Опрашта се свашто као дјеци.
Онакога црна памет учи,
Ништа знао није куд му иде,
Но је хтио искат' дозволење,
Да му врага онога однесу,
Милиј му је него своја душа,
Рад' шта дречи по његовој ћуди.
Твом кољену јесте насљедствено
Од искона великодушије,
Твоју љутост сви ми чуствујемо,
Да је са шта не бих ни жалио,
Но с никога и с никакве ствари

(Књаз се исправља мало поублажен.)

ЈАВЛЕНИЈЕ ДЕСЕТО.

Поп Андрија (уставши међу народом.)

Ја бих река, оче Игумане!
Да му није толике кривице,
На Шћепана да се тако виче.

Теодосија Мркојевић.

Луди грјеши на свакоме кроку.

Поп Андрија.

Ја мним су му све такве кривице,
Чисто држим да на правди страда,
Благо њему и његовој души!

Теодосија Мркојевић (смијући се.)

Прилика је доиста цијела,
Да ће хула на свету истину
Дивно мјесто души отворити.

Поп Андрија.

Све на страну друго да туримо,
Но ти кажи, што ви сада скриви?
Што се може скривит' у тамници,
Те толико на њега вичете!

Теодосија Мркојевић.

Крив је ђаво и његова матер
У бездану ка' ће грије сунце.

Војвода Нико.

Јели друго штогод сакривио,
До што свога иште Папагала?

Па каква је то вражја кривица? —
Иште своје а не иште туђе.

Теодосија Мркојевић.

Мога' га је другчије искати,
Ал' послати једнога стражара,
Да донесе врага код ђавола.

Војвода Нико.

Крив ко иште, кривљи да не иште;
Нејак човјек пунан је кривице,
Без питања да га је узео,
У топ би га жива сађерали.

Теодосија Мркојевић.

Та нијесмо ни ми турци, чоче!
Да се месом људскијем хранимо.

Војвода Нико.

Какви били на свијету људи,
Кад насаде на криво држало,
Што су онда, него прави турци?

Теодосија Мркојевић.

Ја познајем на што ви гудите,
Муха ви је у носу уљегла!
Није вама стало, ни марите
Да папагао али Шћепан цркне;
Од жалости један за другијем;
То је друго масло и ковање,
Развеза је боља слабе свезе,

Кад је на врх језика причајте,
А ево ви од мене ширина.

(Уклања се Теодосија мало на страну.)

ЈАВЛЕНИЈЕ ЈЕДАНАЕСТО.

Сердар Вукале (Књазу Долгорукову.)

Ја се чудим, чудећи се питам:
Рашта Шћепан тужи у тамници?

Књаз Долгоруков (присрдито.)

Мало му је што је у тамници,
Требало би да је на вјешала.

Сердар Вукале.

Но по рашта? честити принципе!
У каквој га налазиш кривици?
Не знамо је, но се сви дивимо.

Књаз Долгоруков.

Он је лажа, лупеж и зликовац,
Царско име он украде јавно,
То је крађа на свијет највећа.

Сердар Вукале.

Још никада то чуо нијесам,
Да се име може ђе украсти;
Па каква је то ђавоља крађа,
Име украст' а ствар не украсти?
Па и да је то име украо,
Када Царство он украо није,
Ту кривице ничесове нејма;

Тисуће се људих на свијету
Називају вуци и лавови,
А нити су вуци ни лавови.
По начину твоме, како причаш,
Све би ове повјешат' требало.

Књаз Долгоруков.

То је са свим друкчије, Сердаре!
Законици царства Русинскога
Самозванца пењу на вјешала.

Сердар Вукале.

Све је код вас другојаче, Књаже!
Ја сам једном био у Русију,
У вас су се растегле равнине,
Краја им се прегледат' не може,
Куд год човјек обрати погледе
Види небо с равнинам' спојено,
А ово је један гроздић горах
Царство ваше тако је пространо,
На ноге се обисти не може;
Горе наше тако су узане,
Лав крилати кад заврти репом,
И разљућен кад почне рикати,
А Алија кад крви ожедни,
Кад му пукну ране на кавуре,
Те он почне јечат из дубине,
Алија се и лав разумију
Преко наш'јех горах узанијех.
Код вас ноћи по све љето нејма,
А код нас се саставит' не хоће
Два без ноћи дана никојако,

Може бити у многим стварима
Код вас право, а код нас неправо,
Код нас право, а код вас неправо,
Како што је ово за Шћепана.

Књаз Долгоруков.

Он је кривац, Бог и људи знају
И треба га одмаха казнити
С вјешалима, са срамотном смрћу.

Поп Андрија.

Код нас кривце пушкама гађају,
Пушком на трк како тицу на лет;
Но те молим, свијетли принципе!
Од имена цијела народа,
Из тавнице пуштимо Шћепана,
Нама треба, а теби не смета,
Да на правди Божјојзи не страда.

Књаз Долгоруков.

Ако овај самозванац мрски
Главом лажу сад не плати своју,
Братска љубав, свеза најсилнија,
Прекида се данас за довијек
Међу вама и силном Русијом.

Поп Андрија.

Ту љубави чисте братске није,
Коју један човјек из пакости
Би могао собом претргнути.

(Књаз разљућен почне се шетати.)

Сердар Вукале, Поп Андрија, Војвода Нико (из једнога гласа.)

Чуј народе, куд смо замлитали!
Своју срећу под ноге турисмо,
Да се с нама вас свијет калижи,
Би сад дјеца могла видијети
Е Цар Руски данас на Цетињу,
Књаз би њега смио изгубити,
Затворит' га не смје у тавницу
Ниже себе, него више себе.
Докле живи, све старијег мнађега
Више главе држи и поштује,
Обичај је такви у свијету;
Но вадите Цара из тавнице.
Што је принцип пред једнијем Царем?—
Ка миш мали пред добријем мачком.

(Велика хука у народу, поврви народ гомилом, сломи врата од тавнице и ослободи Шћепана, велика радост у народу што су га ослободили. Књаз Долгоруков, јако разљућен на Црногорце, стане неколико данах у Црној Гори докле Црногорце добро с турцима завади, па онако срдит за то и за многе друге ствари на Црногорце на њега, готово утече с Цетиња у октобру мјесецу године 1769, увезе се на Јаз (у кнежевини Грбаљској) у трабакули Лазара Јанковића из Новога и одведе са собом у Русију Василија Јовановића Бркића, посљедњега Српскога Патријарха.)

ДЈЕЈСТВИЈЕ ПЕТО.

ЈАВЛЕНИЈЕ ПРВО.

(У Скадар у соби Мехмет-Пашиној.)

Караман-Паша Дукађински.

Алахха ми и његове браде!
Баш нам капе лете око главе;
По четири луле издимисмо,
А по осам кафах окидосмо
Да ријечи једне не пискосмо;
Досадно је у пусто брбљање,
Али ни ту добра посла није,
Кад се смрзне језик у вилице.

Мула Хасан.

Кад су срце и душа стегнути,
Нејма човјек ћеифа зборити.

Иман Хусеин.

Пет молитвах прескакат' не треба,
Треба трчат' што се брже може
На свештену поклич Муезина,
Па ће Аллах с великим пророком
С душе маћи свакоју теготу,
Дат' свакоме што му срце жуди.

Караман-Паша.

Јок, дина ми, то не бива тако!
Кад трпија на душу напане,
Све молитве и сви муезини
Не могу је са душе скинути,
Док се сама како не уклони,
Докле човјек од ње не прекужи
Ал' докле га з душом не раздвоји,
Болијести од ње теже није.

Мула Хасан.

Трпија је поклапна на душу,
Како мора на младо тијело
Ал' и она имаде ећима;
Прави разум з бистрима очима
Које ствари овога свијета
Чисто виде, а не кроз копрену;
А када би било ка' ти кажем,
Што би свијет, био до трпија.

Караман Паша.

А да што је свијет до трпија?
Мустафа ми рад бих био знати
За вас, те сте наши књижевници,
Јел' на срцу ка' на језик вама,
Вјерујете л' томе што зборите,
Али само дубару бацате,
Да бјешите безумну ћукару.

Мула Хасан.

Та нијесмо ни ми од челика,
Јер искрица најмања опржи;

Ал' са собом уредбу чинимо,
Лијечимо себе и остале,
А без тога што би Инсан био?

Иман Хусеин.

Чисти авдес и чисто клањање
Од тога су најпречи љекови,
Лијек други ја томе не знадем,
Наш га Аллах и наш пророк нејма;
А што они нејмају двојица,
Нејма тога код нас ни на небу.

Караман-Паша.

С Мулом ми се памет мало згађа,
Али с тобом не може никако;
Молитве су добре и предобре,
Али оне лијек не бивају,
Оне с неба кликују љекове
Па Аллаха с пророком кликују,
Да нас бране од зла свакојега.

Мула Хасан.

Нужде молитве су сачиниле
А да земљу зле нужде не гњече,
Не би небо имало досаде,
Робиња му не би земља била.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДРУГО.

Мехмет-Паша.

(Исправљајући се з дивана и свијестећи се од клапње.)

Ће враг црни зацари ђавола
Међу оном шаком зликовацах,

Те нам даде оволико посла,
Па још каква посла крвавога! —
На гомиле главе остависмо,
Истрошисмо хазну и џебану,
Па какав смо посао урадили? —
Репа врагу видјели нијесмо,
Каква мука још пред нама стоји.

Караман-Паша.

Да је просто по стотину путах,
Што нас Москов гњечи и разгони,
Просто било великим силама,
Што нас ломе са свакоје стране,
Веће бива штете но срамоте;
Ал' не просто никад ни до вијек,
Што се с нама сав свијет калижи,
Ће се наше силе изломише
На хајдучком једноме гнијезду,
Јели икад ово игђе било
Од кад Тиса и вијек никоше?

Мехмет-Паша.

Прије војске бјесмо окупили
Сто и двадест тевтером хиљада,
Сад мислимо стотину купити,
Кунем ви се пући вјером турском,
Бих волио радије прегнуо
Врело гвожђе дохватит' зубима,
Но на Црну Гору ударити,
И тражити ће се нађ' не може
Тога врага, те га Царом зову.

Караман-Паша.

Знади чисто честити већиле!
Да га нађи до вијек нећемо,
Прије би се ситна пара нашла
Да је бацим у морску пучину,
Но тај вражи и опаки човјек
У крваве оне проклетије,
Чувају га ка' аманет неки,
Па му и ми дигосмо цијену,
Дражи им је сада триста путах.

Мехмет-Паша.

То се чисто види, не крије се
Колико га љубе и поштују,
С Московом се ево неко доба
Они браћа некаква називљу,
Спрам Москова готово се крсте;
Ал' кад онај принцип код њих дође,
И донесе из Москве фермане,
Те подјари листом Црногорце,
На зло наше и на пакост тешку
Црногорци њега нагрдише
Ради свога Цара опакога.

Караман-Паша.

Колико је бутумом свијета
Немирноће, нити опачила
Црногорског нигђе не имаде,
Зликовци су и крвопијоци
Од искона прави дин-душмани;
Та веће је у њих проклетила,
Него у све горопадне орде

Што су под власт Цара Шаитана;
Бог је дао ере их је мало,
Јер нејмају справе ка' требује,
А да их је више, Мусафа ми!
И са справом да су понаредни,
Турске капе оставили небби
Баш до Шама и до Парашама.

Мехмет-Паша.

Слике нигђе у свијет нејмају
Колико је под Богом инсана,
Та они су слијепе будале,
Што су шћели могло им је бити.
Од Падише и нашег Девлета,
Само да се мало опамете,
И злочинства своја да оставе;
Ал' бадава свашто на свијету
Са једнијем сљепијем народом,
Драже му је зло и пакост своја,
Но икакво добро на свијету,
И с њима се на крај не долази
Док с' невјерно не утре котило;
А ко би га мога' утријети?
Ја се чудим, тако ми сецаде!
Невјернике што иаш Аллах трпи,
Из свијета што их не ишћера,
Ка невјерни народ Ђанбен-ђана.

ЈАВЛЕНИЈЕ ТРЕЋЕ.

Мула Хасан.

Ја се чудим, лијепе ми ћабе!
Такви људи како говорите,

Те кудите што се кудит' не да,
И што има те какву цијену.

Караман-Паша.

Дедер кажи ту њину цијену
И како се зове, да видимо.

Мула Хасан.

Како, Пашо, ако Бога знадеш!
Дал' не видиш како им се зове?
Те цијене нико други нејма,
Имати је није лако Пашо!
Српско Царство паде на Косову,
Потресе се свијет од турчина,
У ропство нам падоше народи,
Ближи паде а даљњи остаде;
Не оста ли нама Црна Гора
Управ, Пашо, у нашим њедрима,
Ка' гнијездо крај ријеке плахе?
Од Косова до данашњег дана.
Наше војске на њу ударише,
Многе наше војске изгибоше,
Сјекоше их, робише, палише,
Зло им свако на свијет радише;
Сва је Црна Гора засијата
Са нашијем и њиним костима,
Покорит' је никад не могасмо.
Куд ће веће дике и цијене?
Дина ми се начудит' не могу,
Кад погледам све њихове муке,
Ка' то људство до данас доживје!

Караман-Паша.

Ти се Мула, ка' да покавури,
Како хвалиш једне невјернике
И злочинце од свакоје руке,
Којино се нашом крвљу хране.

Мула Хасан.

Билах тесних, кавурин нијесам,
Нит' бих ово река' пред кавур'ма;
Поштено је право говорити;
Злочинци су, истина је права,
На злочинство ми их нагонимо;
Зло чинити ко се од зла брани,
Ту злочинства није никаквога.

Караман-Паша.

Да имају и да хоће дати,
Свак би река' ере си подмићен,
Него да те чују како збориш
Би ти колач некакав послали,
Барем добра да испечеш овна.

Мула Хасан.

Стави руке ти на твоје срце,
Па ми реци, говорим ли право?

Караман-Паша.

Алла, билла, имаш право, Мула!
Сви се послу овоме чудимо
Што се Девлет овога не проће,
Кад се до сад силом не уради,

Ђе смо оно крваво гнијездо
Учинили, на њем уришећи,
Касапницом нашом и њиховом;
Колико је на њу људства легло
Да устану, бабове ми душе!
Све би оне горе прекрилили,
С тијем смо им дигнули цијену,
А да смо их на мир оставили,
Малени су они у свијету,
Име би им давно погинуло
У свијету и у народима.

ЈАВЛЕНИЈЕ ЧЕТВРТО.

Мехмет-Паша.

Смијешни су и ови падише,
Кад им нешто под капом заврти,
Они хоће под свакоји начин
Да им свијет буде пеливаном,
Да се креће по њиховој вољи,
А то бити никако не може
Ка' си књигу у Стамбул учио,
Скоро од туд дошао Имане!
Што фукара и свијет еглени
О падиши Абдулу Хамиду?
Јели за чем? Каква ли га кажу?
Хоће л' наше поправити ствари
Са Московом и са осталима?

Иман Хусеин.

Кажу да је побољи од брата;
Ствари лако поправити није,

Како дину метну Москов клети
Обадвије шаке у перчину
Већ је слава наша погинула,
Кавурски смо сада задушници.

Мехмет-Паша.

Дивио ли се нама окренуло:
Тек Султани наши утекоше
Са престола у Харем несрећьи,
Тек почеше копати бунаре
У одаје, у своме харему,
И сасипат' рушпе у бунаре,
На њих лежат' и ноћу и дању
Караулу чувати рушпама,
Тек Султани на коран пљунуше
Сташе дријет' вино и ракију,
Те посташе безумне бекрије.
Куд ће веће на свијет лудости,
Но учини баш у наше доба.
Мерамеtли падиша Мустафа!
Рат објави силноме Москову,
Рат објави, па га заборави;
Но окупјај Паше и Везире,
Од цијела његовога Царства,
На огледу махнитој Хадици,
Кога ће му сестра бегенисат';
Шестнајест је путах окупљао
Сву господу своју на огледу,
Шестнајест је путах удавао
Своју сестру једном за другијем.
Москов дивно познаде падишу,
Навали му са свакоје стране,

На мору га, на суху утуче
И ухвати турке за вилице.

Иман Хусеин.

Ја се уздам, драги господаре!
У стотину педесет Џамијах,
У два пута толико мунарах,
У пет путах толико другијех
Богомољах, што су у Стамболу;
Све су ово Царске задужбине,
Свуд се овдје права вјера слави
Непрестано и дневи и ноћи,
Уз сваку се ријеч припијева
Турски Аллах и пророк велики!
Они ће два очи обратити,
Своју вјерну дјецу надгледати,
Сатријети невјерне кавуре,
И проширит' наше дивно Царство
Од истока до запада сунца.

Мехмет-Паша.

Курана ми то је од нас зашло!
Премучни су настали адети,
Мучна ће се прикучит' времена:
Кавурит' се ал' у Шам бјежати,
А ближе се турковати неће.
Ка' ће моћи у уске чакшире
Клањат' турци али турковати?
На шпику нам сабља не помаже,
Јошт кад крмад у Стамбол задрече,
Тек зачују ово прави турци,

Нека санџак и шериф уграбе,
Па омичу пут светијех мјестах.

Иман Хусеин (готово плачући.)

Неће пророк могући пуштити,
Таква страшна да падне погрда
На гиздаву Матер од свијета,
На свети град, који њега слави.

Мехмет-Паша.

Султани су нам пропили вино,
На скоро ће турци видијети
Ће Султани једу крметину,
Попуцат' ће срца у тураках,
Попуцати срца од жалости,
Ослачат' ће дину крметина
Сви ће турци муком умукнути.

ЈАВЛЕНИЈЕ ПЕТО.

(Долази Беглербег Румеливалеси у Скадар с неколике стотине коњаника своје свите, пуцају топови, бију накараде, велико му весеље граде, сретају га Караман-Паша, Мехмет-Паша, и уводе га у Сарај Мехмет-Паше.)

Мехмет-Паша.

Добро доша', честити Валису!
Хаирли нам твој долазак био!
Јеси ли се утрудио љуто?
Јесу ли те растресли хатови
На овоме дугачкоме путу?

Беглербег (једва говорећи од дебљине.)

Баш се јесам грдно утрудио

Што нијесам никад у животу,
Јер су ови злочести путови.

Мехмет-Паша.

Какви људи, такви и путови
Путови се ни звати не могу,
Но су ово праве беспутице,
Телиш оним' који су одрасли
На чилиму у дивном Стамболу,
Путови су наши ка грозница.

Беглербег (зијевајући као да се тоди.)

Од како сам Стамбул оставио
И постао Румели-валисом,
Ево има не пуна година,
Чини ми се да су десет прошле,
Како чезнем за красним Стамбулом;
Него друга не бива никако,
Робови смо нашега Падише,
Треба њему измет учинити,
Синови смо вјере Пророкове,
Треба њене гонити душмане,
И збијат' их дину под ногама.

Мехмет-Паша.

Треба свашто радит' што се може,
Али треба памт' из најбоље
И на оно што се догађало;
Смрт је лакша но грдна срамота.

ЈАВЛЕНИЈЕ ШЕСТО.

Кади-Аскјер.

Како сада збиља живујете
Са онијем вражијем милетом?
Стаје ли се когод на ћенару?
Чините ли вјере али мира?
Имате ли какве трговине?

Караман-Паша.

Од замана како је остало
Онако се и сада налази,
Нит' имамо мира ни састанка,
Но бојеве и вјечна крвљења;
Иду наше чете и њихове
Свим ћенаром тамо и овамо,
Не престају и дневи и ноћи
Ђе се хвата турчин с Црногорцем,
Црногорац ђе скучи турчина,
Један другом не чини амана,
Но се бију и сијеку главе,
Мушкој глави они не различу
Да је нађу и у колијевци,
Но је сјеку једни другијема
Женско робе и у ропство воде,
Ватром пале што сегнути могу,
Један другом грабе аиване,
Њиве штете, а сијеку воћке;
Сваке јаде на свијету граде,
Што се нигђе још радило није.

Кади-Аскјер.

Од постања нашега Пророка,
Од кад паде куран са небесах,
Још душманин већи не постаде,
Човјек чојку а народ народу,
Од турчина и од Црногорца.
Да л' се су чим досадит' не може
Невјерноме дина душманину?

Караман-Паша.

Ни с чим му се досадит' не може,
Све преноси муке ругајућ' се,
Зла свакоја што су на свијету,
И што човјек урадити може,
Ми смо њима свакоје радили
Ево има неколико доба
Смислисмо се ја и Мехмет-Паша,
Да им њина стада потрујемо,
Покри снијег све њине планине,
Те им сагна стада у жупине,
У пољима и у продолима
На пушкомет од наших градовах,
Двјеста оках ми узми сичана,
Узми соли десетак товара,
Со и сичан добро измијешај,
Пошљи ноћу неколико другах,
Посијаше отров на пасиште;
Тек се њини пусташе крдови,
Збучаше се ка имање на со,
Многа им се стада утријеше;
Памети се после научише
Испред стадах све иду чобани,

Кад опазе отров на пасишта
Не пуштају по њима крдове,
Докле њима отров не опере.

Кади-Аскјер.

Хљеб вам Царев халал по сто путах,
Дин жељкије такве измећаре,
Потаман сте ви истински турци,
Такови су ћабу оградили;
Благо вама тамо и овамо,
Овамо сте у њедра Падиши,
А у нашој дивној тандарихи
Сјећећете за пуним софрама
Уз кољено турскоме Аллаху
И његову драгоме Пророку,
Кад зло ново смислити знадосте,
Којијем се може пакостити
Противнику ћабе и курана.

ЈАВЛЕНИЈЕ СЕДМО.

Беглербег.

Написмо се кафе и тутума,
Измјењасмо домаће јеглене,
Треба штогод о већему послу,
За којим не Девлет оправио,
Позборити и разумјети се.

Мехмет-Паша.

Старијему иде да започне,
Но почињи, Румели-Валису!

Беглербег.

Већ то знате и ви обојица,
Што падиша хоће да радимо:
Он је дао сто хиљадах војске,
Све потребе што хоће за војску,
Да се с војском из нова удари
Црну Гору да сву опржимо,
Ухватимо Цара њиховога,
Те овлика погради грдила,
Са својијем лажнијем именом,
И да њега, ал' његову главу
Честитоме спремимо Девлету.
Тек што дође честито прољеће
Војска ће се одмаха дигнути,
Ја сам мало доша' у напријед,
Да план скројим с вама обојицом
Како ћемо с војском ударити.

Мехмет-Паша.

Ја сам скоро, честити Валису!
Војевао и све то гледао,
И ја плана не знадем другога
За покорит' ломну гору Црну,
Што све не би покла' Црногорце.

Беглербег.

Баш то није тако не могуће
И прије је турчин покорава'.

Мехмет-Паша.

Не иначе него са издајом,
Кад се смути на дом Црногорци

Те се издај и поведи турке,
Али сада тога бити неће.

Беглербег.

Ђе се пређе оно изгинуло;
С тога ти се чини немогуће.

Мехмет-Паша.

Ратова' сам и гледа' бојеве
Ономланих, кад Москов побуни
Свуколику Грчку на турчина,
Ја сам пођох с мојим Пашалуком,
И сатријех Грчку до темеља,
Бјеше муке, али какве муке!
То је друга ратоват' с овима:
Кад те ћера утећ' му не можеш,
Кад ти бјежи виђет' га не можеш,
Удара ти од куд се не надаш,
Крије ти се зазрет' га не можеш,
Кад помислиш да си га добио,
Од њега се надај погибију.

Караман-Паша.

Када дође кијамет свијету,
Те наш Пророк својом топузином
Све кавуре у џејмен саћера,
И када се кавур с Демонима
По широком искоље џејмену,
Мјешавина неће грдња бити,
Неће грдња, неће стравичнија,
Него бјеше турска с Црногорцем
На крвавом Чеву на крајини.

Што ћу крити, када сами знате,
Да их више неколико бјеше
Пиличника од нас не пустише,
И чујте ме чисто, што ви кажем:
Све ћу радит' што могнем радити,
Главу своју никад жалит' нећу
За падишу и за паћи вјеру,
Ал' у Црну гору никад неће
Ни вран моје кости унијети,
Па вам мило, али жао било.

Мехмет-Паша.

Рад сам знати, честити Валису!
Али Девлет Црну Гору иште?
Али Девлет Лажи-Цара иште?
Које драго, лако имат' није;
Ма јест лакше једно од другога,
И ако се једно з другим веже.

Беглербег.

Наш честити Девлет и Падиша
Хоће имат' у својим рукама
Лажу ону, те се Царем зове,
То је њина, друго ништа, жеља,
Девлету је он муха у носу.

Мехмет-Паша.

Лако ли је што му драго жељет',
Ал' извршит' тешко и претешко,
Па још многе ствари немогуће.

Беглербег.

Ко је продан, он мора слушати
Што му годе Девлет заповједи,
Биле оне највеће лудости;
Старијe не да лудост споминьати,
Све је мудро што му памет с'јече.

Мехмет-Паша.

Ако један не буде посао
Ја се бојим, мрзнем се од страха,
Да ће с нама пући брука грдна,
У том послу имам узданицу
Много већу него у сву војску.

Беглербег.

Какав може то бити посао,
Те се веће ослањаш на њега,
Но на војске стотину хиљада?

Мехмет-Паша.

Кад похарах ту пређе Морију,
Узех собом робја неколико,
Да ми измет раде у Сарају,
Бјеше робје све из једног села,
Те момаках бјеше ваљастијех,
Те ја смисли и позови к себи
Најчвршћега који од њих бјеше,
И кажи му што бијах смислио,
Да утече ноћу искрај мене,
И да узме другах једанаест,
Да управо гори Црној пође

К опакоме Цару њиховоме,
Да му каже ће из ропства бјежи,
Да од њега тражи спасеније,
И службицу какву да живује,
До прилике вратит' се у Грчку.
Овим ће га преварит', рекох му,
Код њега ће добит' повјерење,
У томе га може изгубити,
Обећах му, ако га изгуби,
Да ћу њему дарват' слободу
Са свијема Грчким робовима,
Повратит' их њинијем кућама,
Ак' убије Цара лажавога
Велике му обећах дарове:
По сто ћесах другу свакојему,
Главару им, Кости Паљикарди,
Двјеста ћесах рекох старешинства,
Још сувише токе убојите
Арамбаше Баја Пивјанина,
Које носи Паша Карамане.
Обећа се Грчки Паљикарда
И даде ми своју вјеру тврду,
Да ће своју главу изгубити,
Ал' посјећи Цара лажавога;
Још ми јемство заложи велико,
Њих дванаест што се подхватише,
Сваки јемца код мене остави,
Неки брата неки братучеда,
Неки сина а неки синовца
Ако бише мене преварили,
Ако врагу не саломе главу,
Да њихове исијеч јемце.

Па од мене када отидоше,
Паљикарда узе име друго
Мјесто Косте, да се зове Станко,
Јер је Станко име Црногорско.
Готово се наврши година
Од како су пошли у кавуре,
Не би од њих гласа никаквога,
Али знадем да се тамо баве,
Да је Станко код Цара ашчија,
Чисто држим честити Валису,
Да ће Станко њега изгубити,
Јер су јемством страшнијем свезати,
А сад им је ето руке пало.

Беглербег.

Е куда би та велика срећа,
Да то буде, ка' се наредило!
Силнија би твоја миса' била,
Него војске сто двадест хиљадах,
Те не бише то кадре свршити,
Тад би твоја памет засијала
У Девлету на свим пенцерима,
Ка' некакво чудо нечувено,
Сам би ти се понио Падиша
Каква мудра има измећара,
Тада би се његове милости
И пешкеши на тебе просули,
Да ти пођу сузе од радости,
То би срећно и за мене било,
У мед би ми упала сјекира,
И порасла пуна шака браде.

ЈАВЛЕНИЈЕ ОСМО.

Кади-Аскјер.

Пророка ми и његове вјере!
Појављa се веће у Москова
Некаквијех лажавијех Царах
Много више него у свем св'јету;
Један им се бјеше појавио,
Пугачев га по имену зваху,
Под именом баш истога Цара,
Под којим је и овај овамо;
И Пугачев поради чудеса,
Узе Казан и многе градове,
И сакупи велику ордију,
И повуче четръест топовах
Да удари на Москву велику,
Срећом њином, јер га савладаше.
Триста бруках, триста сијасетах,
Да уђезе у Москву поради!

Караман-Паша.

То је чудо, драги Ефендија!
Како Москов узаптит' не може,
Да му тога у Царство не бива;
Наше Царство више но његово,
Па се код нас тога не догађа.

Кади-Аскјер (смијући се.)

Наше Царство више но његово!
То говоре они, што не знаду,
Но ко знаде тим се збором смије.

Караман-Паша.

Ко се може овијем смијати?
Зар имаде кога на свијету
Ко је Царство по више видио
Него што је царство Османово?
Грехота је о том и мислити.

Кади-Аскјер.

Млад си, Пашо Махмудбеговићу!
Свијетом се не познајеш добро,
Пошири је но ти мислиш свијет,
Мудри турци овако причају:
Анадол је ка' велико гувно,
Румелија спрама Анадола
Ка' да ставиш на гувно тепсију,
А Босна је спрама Румелије
Ка да ставиш сахан на тепсију.
А то није тако, но овако:
Сав је свијет како једно гувно:
А Русија бива у свијету
Ка' тепсија велика на гувно,
А Турска је на спрама Русије
Како сахан мали на тепсију.

ЈАВЛЕНИЈЕ ДЕВЕТО.

(Сједају на обед заједно Беглербег, Кади-Аскјер и два Паше; а Мула Хасан и Иман Хусеин пјевају на балкону од велике собе, у којој обедују господа.)

Иман Хусеин.

Кипе лонци крај кавана,
Спрам кавана лонци што су,

То су краљи спрам Султана,
И кавури спрам нас то су.

Мула Хасан.

С локве сваке сунце грије,
И у очи нас обада,
Али небом да с' не вије,
Чим би локве сјале тада?

Иман Хусеин.

Клик јутарњи са мунаре,
Страшни ћемер подупире,
А небеса за њем маре,
Над земљом се мирно шире.

Мула Хасан.

Кавур клети не вјерује
Да је куран с неба пао,
С тога вјечно нек робује,
Аллах га је нама дао.

Иман Хусеин.

Иста судба чека крута
На кијамет све ђафире,
Те Мурата и Гарута *)
Тужне снађе за немире.

Мула Хасан.

Кад облазиш Мерваг-Сафу **)

*) Два Бајалице, и кривосудника, који за њихово наказаније и данас очекују страшни суд у Вавилону. (Алкоран.)

**) Двије горе близу Мекке, које су дужни прави Адије турске обилазити. (Алкоран.)

Поклањаш се храму Мекке,
Без шећера скрај кафу,
И не бој се вражје дреке.

(Пуцају гроздови пушака блатом из лађа, сјетиште се турц што је, почеше грмјети топови на Скадар и на друге градове Дође Паљикарда Станко грк са својом дружином спровођен ве ликом славом, раскаже турцима како је убио Шћепана — за на граду турци га спреме дома са свом његовом дружином, н давши му до оне токе, које су биле Баја Пивјанина и нешт мало трошка за пута — одлази Беглербег и Кади-Аскјер, враћ се цијела војска. Мехмет-Паша добија трећи тук и чин Везирск због погибије Шћепанове, која се догодила 1774 године у мају.

Погрешко-Поправ.

Стр.	Врста.	На мјесто.	Читај.
16	18	ради	роди.
18	1	кажеш	кажем.
21	9	у	и
—	26	Марковић	Мркојев.
22	7	дто	дто.
23	4	дто	дто.
27	6	видио	водио
—	30	ради	радо.
29	2	подрумом	подругом.
36	14	уловише	уловисте.
38	18	повукох,	навукох.
48	28	Поклонит'се	Румели-валису.
49	3	отс	сте
50	12	Чуд'	Буд'
56	14	Лази	Лазу
61	14	Проћу	Проту
66	2	Мустаћа	Мусаћа.
77	28	Паша	Пашо
79	1	Аранскога	Арапског
80	19	Чили	Били
83	7	и	к
90	3	довукох	навукох
93	10	погрдимо	нагрдимо
—	13	и	у
102	11	Варбарскога	Варварс
106	25	Заборљсника	Зароб љеник
112	26	Тога	Гога
120	13	Кназ	Књаз
134	12	Гракнула	Тракнула
141	5	Роиит	Рони
158	22	као Црногорци	
160	21	Мустаћи	Мусаћа
166	21	руке	руку
168	6	Дивно	Давно
171	9	Путови	Потови.

Српско нар. витешке пјесме Анд. Карића у Земуну. — Повѣстница Црнегоре Милорада Медаковића. — Годишњак. 1851 Ласта. — Римска Псторија. — Буквица з барјаком. — Лијепопис. — Кула Ђуришића и Чардак Алексића (1817 год.) Пјесме Владике Црногорск.

goslavenskijeh. — Srpski latinskim slovima.

etres svrhu prvenstva Apostola S. Petra, Oprovrženie od jednog obitatelja fruške gore. — slanica S. Petra biskupima Pijemonta Talije. — Gorski Vijenac, Pjesmotvorje. — Samoučna bukvica z barjakom. — Lijepopis. — Bukvica Jugoslavena Latinsko-Srpska. — Mali tobolac raznog cvijeća za dobru i pomljivu mladež. — Švear. Dogodovština Ilirah, Slavjanah, najposlije Hrvata i Srbalja zvanijeh. — Pripovijetke starog i novog zakona — iste zapadnijem govorom — Pripovitke. — Zabavna Čitaonica: Elisabeta, ili Prognani u Sibirii. — Župnik Vakefieldski. — Narodne Pjesme 4 sveske, prva knjiga; — Pan Postoli, ili Dobar domaćin, pripovjest. — Zlatotvorno Selo. — Kako treba da čovjek živi u svakom stališu. — Majstor Jordan, cijena zanata veća od zlata. — Firholzer čertice i dogodovštine hrvatske. — Kratki nauk o gojenju pčelah. — Rukovodni pokus za odgojiti i plemeniti voćke. — Narodni Slavonski običaj sa 137. pjesama. L. Ilića. — Ćudoredna Zabava u pet pripovijedakah. — Slavjanke. — Slavenska Vila. Vladislav Bistrić. Pripovijetka iz Turskoga i Francuskoga rata za Puk.